

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Studij antropologije

Diplomski rad

LOKALNE PERCEPCIJE I ISKUSTVA REALIZACIJE NADNACIONALNIH
PROGRAMA I PROJEKATA ZA POTICANJE ZAPOSŁJAVANJA U LOKALNOJ
ZAJEDNICI. PROJEKT „ŹENE SU SNAGA ZAJEDNICE“ U GRADU KUTINI

Ime i prezime studentice: Kristina Grgurić

Ime i prezime mentorice: dr. sc. Tihana Rubić, docentica

Zagreb, studeni 2019.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „Lokalne percepcije i iskustva realizacije nadnacionalnih programa i projekata za poticanje zapošljavanja u lokalnoj zajednici. Projekt 'Žene su snaga zajednice' u gradu Kutini“ izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice Tihane Rubić. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Vlastoručni potpis studentice

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Nezaposlenost.....	2
2.1 Nezaposlenost u Kutini.....	2
2.2 Nezaposlenost u Hrvatskoj.....	4
2.3 Uloga europskih programa u smanjenju nezaposlenosti.....	5
3. Zaklada „Sandra Stojić“	7
3.1 O Zakladi.....	7
3.2 Projekt „Žene su snaga zajednice“.....	8
3.3 Žene na tržištu rada.....	8
4. Polazišta i ciljevi istraživanja.....	9
5. Teorijski okvir – pregled dosadašnjih istraživanja.....	10
5.1 Teorijska polazišta.....	10
5.2 Socijalni kapital.....	10
5.3 Međugeneracijska uzajamna pomoć i posljedice dugotrajne nezaposlenosti.....	14
6. Metodologija.....	15
6.1 Kazivači.....	15
6.2 Istraživanje i građa.....	16
7. „Žene su snaga zajednice“ – video publikacija Zaklade.....	29
8. Socijalni kapital i projekt „Žene su snaga zajednice“	32
9. Međugeneracijska uzajamna pomoć i žene na tržištu rada.....	35
10. Dugotrajna nezaposlenost i nedostaci hrvatskog formalnog tržišta rada.....	38
11. Zaključak.....	41
12. Literatura.....	44
13. Izvori.....	46
14. Sažetak.....	47
15. Summary.....	48

1. Uvod

Grad Kutina svojom je nekadašnjom iznimno aktivnom industrijom obuhvaćao najveću tvornicu umjetnih gnojiva u Hrvatskoj – Petrokemiju d.d. i elektroničku industriju SELK, te, postupno od devedesetih godina 20. stoljeća, ali i ranije, mala i srednja poduzetništva. U socijalizmu je slovio kao industrijski grad. Brojni su stanovnici Kutine desetljećima zaposlenje imali u petrokemijskoj industriji.

Petrokemija je 2018. godine prestala biti državna tvrtka. Privatizacija Petrokemije popraćena je dodatnim otpuštanjem radnika, a Grad Kutina okrenuo se alternativnim metodama smanjenja nezaposlenosti, o kojima će biti riječi u ovom radu. Uzimajući u obzir predložene strategije Europske unije za smanjenje nezaposlenosti u Hrvatskoj, Grad Kutina uključio se u programe pružanja potpore lokalnim poduzetnicima, udrugama i zakladama.

Pod takvim se uvjetima Zaklada „Sandra Stojić“ priključila programu Europske unije „Zaželi“. Program je usmjeren na smanjenje nezaposlenosti u manjim zajednicama i općinama u Republici Hrvatskoj, a na temelju tog programa na području Grada Kutine Zaklada je 2018. godine pokrenula projekt pod nazivom „Žene su snaga zajednice“.

Cilj ovog diplomskog rada je predstaviti, analizirati i protumačiti potencijale i značajke nadnacionalnih programa i projekata na lokalnoj razini, s fokusom na odnose između voditeljica projekta i žena zaposlenih u okviru spomenutog projekta te na odnos žena i korisnika. Posebna je pozornost posvećena njihovoj motivaciji za rad te percepciji učinkovitosti projekta, primjerice, ispunjava li projekt njihova očekivanja o povećanoj mogućnosti daljnjeg zaposlenja nakon sudjelovanja u projektu.

Metodom polustrukturiranog intervjua ispitano je šest kazivačica različitih profila koje su zaposlene na projektu „Žene su snaga zajednice“ i jedna voditeljica istog projekta. Njihova iskustva nadopunjena su kritičkom analizom medijskih napisa i literature. U radu je korištena literatura iz nekoliko znanstvenih disciplina: etnologije i kulturne antropologije, psihologije, medicine rada, politike, ekonomije i prava. Posebna je pozornost posvećena ulozi socijalnog kapitala u radu Zaklade. Također su korišteni statistički podatci iz javno dostupnih baza podataka, kao i zakoni te propisi Republike Hrvatske koji se odnose na područje rada socijalne skrbi i zapošljavanja. Nadalje, u radu se koristi filmski materijal koji je oblikovala Zaklada kako bi prezentirala svoj rad na projektu, dosadašnja iskustva voditeljica projekta, zaposlenih žena i krajnjih korisnika usluga.

Nakon Uvoda, detaljnije će biti predstavljene metode i cilj istraživanja, te povijest razvoja i prijašnji ključni ekonomski događaji za Kutinu i Zakladu. U sljedećim poglavljima

kritički se osvrćem na provedene intervjuje, kao i na film snimljen o radu Zaklade. Istraživački i interpretacijski naglasak u tim je poglavljima stavljen na individualna iskustva ispitanica koja ujedno oslikavaju načine na koje se makro promjene i procesi odražavaju na radnu svakodnevicu, kao i kako stanovnici grada doživljavaju te procese. Zatim se predstavljaju i analiziraju dva članka ključna za utvrđivanje teorijskog okvira rada. Jedan se članak bavi socijalnim kapitalom, a drugi pruža uvid u međugeneracijske odnose u manjoj zajednici. Oba se članka uspoređuju s rezultatima intervjuja i istraživanja provedenih u ovom diplomskom radu te se ističu sličnosti i razlike kako bi se kontekstualizirala relevantnost provođenja ovakvog istraživanja na razini rada Zaklade. U narednom se poglavlju pruža osvrt na zakone i mjere zapošljavanja koje izravno utječu na rad Zaklade. U tom je poglavlju posebna pozornost posvećena različitim ograničenjima i nedostacima hrvatskog formalnog tržišta rada. Na kraju rada, u zaključku se pruža osvrt na glavne aspekte i značaj provedenog istraživanja.

2. Nezaposlenost

U ovom poglavlju nezaposlenost se istražuje iz nekoliko perspektiva. Prvo se prikazuje povijest nezaposlenosti u gradu Kutini od sredine prošlog stoljeća do danas. Zatim se proučava opseg nezaposlenosti na razini države, kao i mjere aktivnog zapošljavanja koje se provode od devedesetih godina 20. stoljeća nadalje. U trećem dijelu poglavlja raspravlja se uloga i potencijal programa i poticaja iz fondova Europske unije u smanjenju broja nezaposlenih u Hrvatskoj.

2.1 Nezaposlenost u Kutini

Grad Kutina u pisanim je dokumentima poznat još od početka 13. stoljeća, a danas broji oko 25000 stanovnika na području cijele jedinice lokalne samouprave, te obuhvaća područje koje čini sam Grad Kutina, kao i naselja: Banova Jaruga, Repušnica, Batina, Brinjani, Čaire, Gojlo, Husain, Ilova, Jamarice, Janja Lipa, Kletišće, Katoličke Čaire, Kutinska Slatina, Medurić, Mišinka, Stupovača, Šartovac, Zbjegovača, Krajiška Kutinica, Mikleuška, Kutinica i Selište. Grad Kutina najveći je moslavački trgovački, administrativni i industrijski centar, a broji i nekoliko županijskih službi i poslovnih poduzeća. Neke od najznačajnijih i najpoznatijih poduzeća u gradu su SELK d.d. tvornica elektronskih dijelova, ALMOS (aluminij Moslavina), Petrokemija d.d. tvornica mineralnih gnojiva, Messer Tehnoplina Croatia, kao i brojna manja poduzeća. Iako je u Kutini prisutno i voćarstvo, vinogradarstvo te stočarstvo, grad je ipak poznatiji po svojoj petrokemijskoj industriji. Petrokemija d.d. službeno je započela proizvodnju

gnojiva 1968. godine, a 2018. godine proslavila je 50 godina izvoza proizvoda i usluga u svakom dijelu Hrvatske te na regionalnom, ali i svjetskom tržištu. 1985. godine, Petrokemija je imala 4416 zaposlenih, što je i najveći broj zaposlenih u povijesti rada tvornice¹. Oslanjajući se na razvoj i uspjeh Petrokemije, grad Kutina napredovao je i razvijao se zajedno s tvornicom, te je zahvaljujući petrokemijskoj industriji postao poznat kao kutinski poslovni div. Ipak, Petrokemijini poslovni problemi počeli su 2009. godine u kontekstu Svjetske financijske krize. Nakon nekoliko godina poslovanja s gubitkom, te nemogućnosti držanja koraka s promjenama cijena plina na svjetskom tržištu, 2018. godine tvrtka koja je dugi niz godina bila od strateškog značaja za državu, s godišnjim prihodom od oko dvije milijarde kuna, prešla je u privatne ruke. Prvo plinarsko društvo (PPD) i INA, kroz zajedničku tvrtku Terra mineralna gnojiva, preuzeli su većinsko vlasništvo tvrtke. Proces restrukturiranja tvrtke, koji je uključivao i smanjenje broja zaposlenih radnika, nastavljen je s posljednjim valom otpuštanja u travnju 2019. godine, kada je donešena odluka da će tvrtku do kraja godine napustiti još 350 radnika². Danas Petrokemija zapošljava oko 1600 radnika, a gubitak velikog broja radnih mjesta ukazao je na ovisnost grada o Petrokemiji: „Bez ovog industrijskog giganta Kutine nema. U Kutini radi još 370 poduzetnika, koji zapošljavaju ukupno 5291 radnika, no samo Petrokemija puni 30 do 40 posto gradskog proračuna“³.

Oslanjajući se na podatke Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, vidljive su negativne posljedice otpuštanja velikog broja radnika za stanovnike Kutine. Krajem kolovoza 2019. godine, Sisačko-moslavačka županija brojila je 8583 nezaposlenih osoba⁴, od kojih je oko 2688 evidentiranih nezaposlenih osoba s područja grada Kutine⁵. Za ekonomskog stručnjaka Vedrana Šošića, problem nezaposlenosti u Hrvatskoj nije puno većeg razmjera nego u ostalim tranzicijskim zemljama, ali je situacija svejedno iznimno nepovoljna, a kronična je nezaposlenost općeprisutna pojava (2005:17). Na nacionalnoj razini broj nezaposlenih iznosi 110.999, od kojih većinu čine nezaposlene žene (64 992), osobe u dobi od 50 i više godina (40.425), te dugotrajno nezaposleni (48.174)⁶. Prilikom istraživanja nezaposlenosti, nužno je istaknuti složenost tog problema. Prema pravnicima Nenadu Rančiću i Jeleni Durbić, „Pod

¹ Izvor: <https://petrokemija.hr/hr-hr/Povijest> (Pristup: 3.9.2018.)

² Izvor: <http://www.poslovni.hr/domace-kompanije/petrokemija-najavila-velika-otpustanja-radnika-352694> (Pristup: 3.9.2019.)

³ Izvor: <http://www.poslovni.hr/hrvatska/privatizacija-petrokemije-spasava-kutinski-kraj-ali-i-drzavu-347039> (Pristup: 3.9.2019.)

⁴ Izvor: Službena statistika Zavoda za zapošljavanje, Mjesečni statistički bilten 2019., <http://www.hzz.hr> (Pristup 3.9.2019.)

⁵ Izvor: <http://www.kutina.hr/Vijesti/Citanje-vijesti/ArticleId/33347/oamid/1491> (Pristup: 4.9.2019.)

⁶ Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Područna služba Zagreb: www.hzz.hr (Pristup 3.9.2019.)

nezaposlene osobe, prema metodologiji Eurostata, ubrajamo osobe koje imaju od 15 do 74 godine, koje su trenutno raspoložive za rad i koje aktivno traže zaposlenje. U 2015. godini od 28 zemalja članica EU veću stopu nezaposlenosti od Hrvatske su imale samo Grčka i Španjolska“ (2016:2). U istom se smislu pojam nezaposlenost koristi i u ovom radu, a s obzirom na dugotrajne poražavajuće statističke podatke o nezaposlenosti u Hrvatskoj u odnosu na ostalih 28 ostalih zemalja članica EU, jasno je zašto je upravo problem nezaposlenosti zanimljivo područje za istraživanje.

2.2 Nezaposlenost u Hrvatskoj

U skladu s tim, nužno je istaknuti da je problem nezaposlenosti već dugo prisutan u Hrvatskoj. Prema etnologinji i kulturnoj antropologinji Tihani Rubić, „Krajem 2008. učinci velike svjetske gospodarske krize uzrokovali su novi val otpuštanja u Hrvatskoj, koji je (...) stvorio više od 100 000 novih nezaposlenih“ (2017:8). Iako je u periodu od 2008. godine do danas nezaposlenost dobila posebnu pozornost medija na temelju iznenadnog porasta broja nezaposlenih, u Hrvatskoj je bila prisutna i prijašnjih godina. Prema Rančić i Durbić, „Hrvatska ima problem s visokom stopom nezaposlenosti od svojeg osamostaljenja i tranzicije iz samoupravno-socijalističkog u sustav tržišnog privređivanja. Prijelaz je bio velikim dijelom stihijski, bez adekvatnog plana i još otežan ratnom situacijom“ (2016:42). Budući da su nedostatak mjera za suzbijanje problema nezaposlenosti, kao i nedovoljno pozornosti posvećene tom problemu u prijašnjim godinama samo odogli smanjenju broja nezaposlenih, pojavila se potreba za pronalaženjem novog pristupa rješavanju problema nezaposlenosti.

U svrhu smanjenja broja nezaposlenih u Hrvatskoj, država se okrenula brojnim mjerama rješavanja problema zapošljavanja:

„Provođenje stabilizacijske ekonomske politike u našoj zemlji započelo je 22. prosinca 1992. godine kada je Sabor prihvatio program Vlade Republike Hrvatske pod nazivom 'Osnove stabilizacijskog programa'. Taj program nastao je u razdoblju između rujna i prosinca 1992. godine kao produkt zajedničkog djelovanja Vlade i Narodne Banke Hrvatske“ (ibid. 2016:42).

Svrha tog programa bila je stabilizacija gospodarstva, kao i cijelog sustava poslovanja na međunarodnoj razini, uključujući trgovinu i zdravstveni sustav u Hrvatskoj. Kao rezultat tih mjera, sustav bi se sam stabilizirao do te mjere „da će tržište samoregulatorno dovesti do pune

zaposlenosti“ (ibid. 2016:42). Ipak, to se nije dogodilo, a nezaposlenost u Hrvatskoj nastavila je rasti u narednim godinama.

Uzimajući u obzir razmjere problema nezaposlenosti, država se okrenula smanjenju nezaposlenosti kroz institucionalno strukturne reforme, te kroz mjere aktivne politike zapošljavanja. Od 1992. do 2011. godine, primijenjene su razne mjere za rješavanje problema nezaposlenosti⁷, kao na primjer sufinanciranje zapošljavanja mladih osoba bez radnog iskustva ili posebno ranjivih skupina kao što su

„nezaposleni hrvatski branitelji, djeca i supružnici poginulih i nestalih hrvatskih branitelja, osobe s otežanim faktorom zapošljavanja, nezaposleni samohrani roditelji malodobne djece, nezaposlene žene koje su prije ulaska u nezaposlenost koristile prava porodnog dopusta za treće i svako sljedeće dijete, roditelji s 4 i više malodobne djece, invalidi, liječeni ovisnici, žene žrtve nasilja, žrtve trgovine ljudima“ i brojni drugi (Babić 2012:42).

Ipak, do danas takve mjere nisu značajno umanjile problem nezaposlenosti u Hrvatskoj.

2.3 Uloga Europskih programa u smanjenju nezaposlenosti

Sljedeći korak u rješavanju problema nezaposlenosti bio je uvrštavanje planova i programa Europske unije usmjerenih na povećanje broja zaposlenih u već postojeće mjere aktivne politike zapošljavanja u Hrvatskoj. Budući da

„rješavanje problema nezaposlenosti spada u domenu nacionalnih politika, [...] kako se radi o pitanju koje je važno za makroekonomsku i socijalnu stabilnost cjelokupne Europske unije, i gdje se negativni učinci lako prelijevaju izvan nacionalnih granica, tako je i EU prepoznala važnost svojeg djelovanja u rješavanju problema“ (Rančić i Durbić 2016:50).

S namjerom povratka ravnoteže u ekonomske slike svojih članica, EU je 2010. godine usvojila program Europe 2020. U tom se programu predlažu ciljevi i mjere koje su kroz sljedećih deset godina trebale umanjiti postotak nezaposlenih u državama članicama EU. Neke od mjera uključuju: „povećanje potrebe za radom i radnom snagom kroz jačanje poduzetništva, poticanje stvaranja malih poduzeća, smanjenje administrativnih prepreka. [...] Potrebno je stvoriti radnu snagu koja može pratiti te promjene za što je bitno u svijest ljudi usaditi koncept cjeloživotnog učenja, mobilnosti i fleksibilnosti“ (ibid. 2016:50). Bitno je napomenuti da je svaka zemlja

⁷ Istim se mjerama aktivne politike zapošljavanja u svom radu bave Rančić i Durbić.

članica EU suočena sa različitim gospodarskim problemima, te da upravo zbog toga svaka zemlja ne provodi sve mjere jednako uspješno ili na sasvim jednak način. Imajući na umu brojne prepreke na putu do pravilnog provođenja propisanih mjera, osigurana su sredstva preko različitih fondova za sve zemlje članice EU kako bi se olakšalo postizanje ciljeva programa.

U skladu s tim, „za Hrvatsku su u periodu 2014.- 2020. godine predviđena sredstva u iznosu od 1,516 milijardi eura. Sredstva su bespovratna, a projekti za čiju su realizaciju namijenjena osmišljeni su u suradnji Europske komisije te nacionalnih i regionalnih tijela“ (ibid. 2016:51). Namijenjena su sredstva uložena u Hrvatsko gospodarstvo s obzirom na nekoliko ključnih područja. Dio sredstava osiguran je za smanjenje nezaposlenosti, ali također i za poboljšanje obrazovnog sustava, unapređenje industrije, te okretanje novim područjima vezanim „uz energetiku, zaštitu okoliša, promet, biotehnologiju, informacijske i komunikacijske tehnologije, turizam, zdravlje ljudi“ (ibid. 2016:51). S obzirom na to, na temelju Zakona o uspostavi institucionalnog okvira za provedbu Europskih strukturnih i investicijskih fondova u financijskom razdoblju 2014. – 2020.⁸, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava uključilo se u provođenje Europskog programa „Zaželi – Program zapošljavanja žena“. Osigurana sredstva za program iznose 400.900.000,00 kn, a isplaćivati će se kroz period od 30 mjeseci, u svrhu zapošljavanja 3045 žena⁹. Cilj ovog programa je unapređenje je i promoviranje položaja žena na tržištu rada. Posebnu prednost prilikom zapošljavanja putem programa imaju „žene starije od 50 godina, žene s najviše završenom srednjom stručnom spremom, žene s invaliditetom, žene žrtve trgovanja ljudima, liječene ovisnice, žene žrtve obiteljskog nasilja, beskućnice“¹⁰. Program „Zaželi“ također dodatan naglasak stavlja na deinstitucionalizaciju skrbi za starije građane zbog nedostatka kapaciteta za njihovo adekvatno zbrinjavanje u ruralnim područjima. Uzimajući u obzir uvjete programa, na natječaj se prijavljuju jedinice lokalne i regionalne samouprave, te udruge zainteresirane za sudjelovanje u takvom programu.

U želji za napretkom i razvojem lokalnog gospodarstva, te rješavanju problema nezaposlenosti, upravo se tom programu priključio i grad Kutina. Zajedno sa brojnim mjerama

⁸ Ovaj je zakon donešen na sjednici Hrvatskog sabora 6. srpnja 2012. godine, a zakonom se „uređuje institucionalni okvir za korištenje strukturnih instrumenata Europske unije u Republici Hrvatskoj, namijenjenih provedbi operativnih programa iz programskog razdoblja 2007.-2013., kao i funkcije i odgovornosti tijela koje čine sustav upravljanja i kontrole korištenja sredstava“. Izvor: Narodne novine, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_07_78_1834.html (Pristup: 5.9.2019.)

⁹ Izvor: <https://www.mrms.hr/zazeli-program-zaposljavanja-zena-financiran-iz-europskog-socijalnog-fonda/> (Pristup 5.9.2019.)

¹⁰ (ibid.)

aktivnog zapošljavanja¹¹, grad Kutina danas promovira identitet koji se više ne bazira na petrokemijskoj industriji, već se pomiče prema razvoju novih tehnologija. Stvaranjem novog vizualnog identiteta i promicanjem slogana „Kutina grad tehnologije“, postavljen je temelj za buduće projekte i međunarodne suradnje. U skladu s tom težnjom, nije iznenađujuće da se pojavilo nekoliko projekata na području Kutine koji su prihvaćeni i pokrenuti prema uvjetima programa „Zaželi“. Tako su se programu priključili Gradsko društvo Crvenog križa Kutina, udruga OSI, te Zaklada „Sandra Stojić“. Gradsko društvo Crvenog križa Kutina zaposlilo je 10 žena na dvije godine zahvaljujući programu¹², baš kao i udruga OSI. Ipak, ovaj je diplomski rad usredotočen na rad Zaklade „Sandra Stojić“.

3. Zaklada „Sandra Stojić“

U ovom poglavlju prikazuje se djelovanje Zaklade „Sandra Stojić“ i njezino djelovanje na području grada Kutine od osnutka do danas. U drugom dijelu poglavlja prikazuju se struktura i ciljevi provođenja projekta „Žene su snaga zajednice“. U zadnjem se dijelu poglavlja istražuje položaj žena na tržištu rada danas.

3.1. O Zakladi

Zaklada „Sandra Stojić“ započela je sa svojim humanitarnim radom na području grada Kutine 2012. godine. Proces osnivanja i registracije bio je dug i zahtjevan, no inicijativu za osnivanje Zaklade podržali su brojni građani, a „na inicijativnom skupu više od 100 Kutinčana prijavilo se da će volonterski pomagati oboljelima“¹³. Cilj Zaklade promicanje je palijativne skrbi u obitelji, kao i širenje filantropije, te briga za očuvanje prava svakog čovjeka i dostojanstven život do samoga kraja. Osim pružanja stručne pomoći oboljelima i članovima njihove uže obitelji, Zaklada pruža i savjete o provođenju specijalnih aspekata njege, te psihološku i duhovnu potporu. Također pomaže u razumijevanju i informiranju osoba o njihovim pravima iz zdravstvenog i socijalnog sustava¹⁴, a pruža i pomoć ljudima koji su izgubili svoje bližnje. Kombinacija tehničkog, kliničkog znanja i brige za cjelokupnu dobrobit osobe čine usluge koje Zaklada pruža neprocjenjivima. Upravo taj „holizam, pristup bolesniku kao osobi“¹⁵ privlačan je mnogima suočenim s bolesti u bilo kojem obliku. Palijativna medicina

¹¹ Na primjer, 2001. godine je usvojen prvi Program poticanja razvoja u gradu Kutina, koji osigurava određene iznose i sredstva za poticaj razvoja gospodarstva, a također je u skladu s gospodarskom politikom EU. Izvor: <http://www.kutina.hr/Investirajte-u-Kutinu/Program-razvoja-poduzetni%C5%A1tva> (Pristup 5.9.2019.)

¹² Izvor: <http://www.kutina.hr/Vijesti/Citanje-vijesti/ArticleId/32971/oamid/1491> (Pristup 5.9.2019.)

¹³ Izvor: http://www.zaklada-sandra-stojic.hr/O_Zakladi (Pristup: 20.7.2019.)

¹⁴ Izvor: ibid.

¹⁵ Izvor: ibid.

općenito koristi multidisciplinarni pristup u pružanju skrbi bolesnicima, te kombinira rad stručnjaka iz nekoliko područja kako bi osigurala primjerenu brigu za svoje korisnike. Na isti način i Zaklada kombinira rad stručnjaka s nekoliko područja, pa tako koristi usluge liječnika, ljekarnika, medicinskih sestara sa specijalnom izobrazbom iz palijativne skrbi, fizioterapeuta i brojnih volontera¹⁶. Od svog osnutka do danas, rad Zaklade postao je neprocjenjiv na području grada Kutine, a na usluge koje pruža svakodnevno se oslanjaju mnogi.

3.2. Projekt „Žene su snaga zajednice“

Prema uvjetima programa „Zaželi“, Zaklada „Sandra Stojić“ predložila je projekt „Žene su snaga zajednice“, koji obuhvaća bitne aspekte programa „Zaželi“, kao i ciljeve bitne samoj Zakladi. Naime, projekt je zamišljen tako da svojim djelovanjem osnaži i unaprijedi „radni potencijal teže zapošljivih žena i žena s nižom razinom obrazovanja, zapošljavanjem u lokalnoj zajednici“¹⁷. Zahvaljujući Programu „Zaželi“, u sklopu projekta Zaklade 20 žena zaposlene su na poslovima gerontodomačica, a dvije na administrativnim poslovima održavanja i provođenja projekta. Zaposlene žene skrbe za 100 korisnika kojima je potrebna pomoć u svakodnevnom životu. Svrha pružanja prilike ženama iznad 50 godina da se vrate na tržište rada jest ublažavanje posljedica njihove dugotrajne nezaposlenosti i rizika od siromaštva, kao i poticanje socijalizacije, te povezivanje lokalne zajednice. Nadalje, zapošljavanjem žena na području skrbi za starije lokalno stanovništvo sprječava se njihova prerana institucionalizacija, a kvaliteta života im se drastično poboljšava. Na taj se način pruža prijeko potrebna pomoć nekoliko društvenih skupina u nepovoljnom položaju: osobama u starijoj životnoj dobi, osobama s invaliditetom i osobama kojima treba pomoć, a žive u teško dostupnim i slabije naseljenim mjestima, te nezaposlenim ženama iznad 50 godina sa srednjom stručnom spremom. Projektu su odobrene financije u iznosu od 3,9 milijuna kuna, a u sklopu projekta, Zaklada je partner sa gradom Kutina, Centrom za socijalnu skrb i Hrvatskim zavodom za zapošljavanje¹⁸. Projekt je započeo 1. listopada 2018. godine, a predviđeno mu je trajanje do 30. studenog 2020.

3.3 Žene na tržištu rada

Baš kao i u ostatku EU, u Hrvatskoj je veći broj nezaposlenih žena nego muškaraca. Analizom podataka Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, može se zaključiti da takva situacija nije ništa novo niti privremeno, već kao što sociolozi Branka Galić i Krunoslav Nikodem ističu,

¹⁶ Izvor: ibid.

¹⁷ Izvor: <http://www.kutina.hr/Vijesti/Citanje-vijesti/ArticleId/32127/oamid/1491> (Pristup: 6.9.2019.)

¹⁸ Izvor: ibid.

to „je trend koji se zadnjih godina povećava“ (2009:256). Ostali bitni pokazatelji položaja žena na tržištu rada su koji su im poslovi u većem broju dostupni, kao i koliko su plaćene za obavljanje tih poslova. Za Galić,

„žene su u prosjeku oko 15% u EU slabije plaćene od muškaraca. Pritom je situacija u nekim zemljama članicama EU-a još lošija. [...] Žene se zapošljavaju uglavnom u sektorima koji su već rodno segregirani, koji su redovito slabije plaćeni i gdje teže dolaze do rukovodećih položaja (školstvo, zdravstvo, socijalna skrb, činovništvo, usluge).“ (2011:29)

Kao posljedica takvih nejednakih mogućnosti zapošljavanja, žene se svrstavaju u ranjivije društvene skupine. Upravo zato što imaju veću mogućnost biti pogođene dugotrajnim periodima nezaposlenosti, žene su češće u opasnosti od izloženosti siromaštvu ili teškoj materijalnoj situaciji. Prema Galić i Nikodem, „zapošljavanje za žene danas ne znači samo poboljšavanje materijalnog standarda obitelji, nego i podizanje razine društvenog statusa kao i mogućnosti ostvarenja ekonomske neovisnosti“ (2009:257). U tom je smislu jasno zašto se posebna pozornost posvećuje upravo ovoj društvenoj skupini u okviru problema nezaposlenosti.

4. Polazišta i ciljevi istraživanja

Imajući na umu općeprisutan problem nezaposlenosti u Hrvatskoj i važnu ulogu EU u smanjenju broja nezaposlenih kako na lokalnoj, tako i na nacionalnoj razini, projekt „Žene su snaga zajednice“ pruža zanimljiv uvid u mjeru do koje programi EU mogu doprinijeti gospodarskom napretku neke manje jedinice samouprave kao što je grad Kutina. Cilj ovog istraživanja je predstaviti, analizirati i protumačiti odjeke takvih programa i projekata u jednoj lokalnoj zajednici, te utvrditi doprinose li oni zbilja, i do koje mjere sprječavanju preuranjene institucionalizacije starijih osoba, poboljšanju društvenih odnosa u manjoj zajednici, umanjeњу negativnih posljedica dugotrajnog nezaposlenja i povećanju mogućnosti daljnjeg zaposlenja sudionica nakon završetka projekta. Razmatrat će se lokalni odjeci, valorizacije, percepcije i iskustva realizacije programa „Zaželi“, a posebna pozornost u radu posvećena je odnosu između voditeljica projekta i žena zaposlenih zahvaljujući EU programu. S obzirom na to da se Europski program smanjenja nezaposlenja u državama članicama EU do 2020. godine bliži kraju, iznimno je važno proučiti posljedice takvog programa na manjim lokalnim zajednicama, za koje je program poglavito i osmišljen. U tom je smislu glavna svrha ovakvog istraživanja prepoznavanje i istraživanje dosega nadnacionalnih programa na lokalnoj razini.

5. Teorijski okvir – pregled dosadašnjih istraživanja

U svrhu sociokulturnog konceptualiziranja rada Zaklade u kontekstu programa „Zaželi“, ovaj se rad oslanja na nekoliko koncepata te subdisciplinarnih područja istraživanja.

5.1 Teorijska polazišta

Radovi iz područja antropologije rada (Rubić 2017), te sociološka (Galić 2011, Nikodem i Galić 2009, Petrović Štefanac 2012) i ekonomska istraživanja (Babić 2012, Bejaković 2018, Rančić i Durbić 2019, Šošić 2005) u radu se koriste kao teorijska polazišta za promišljanje socioekonomskog stanja u Hrvatskoj danas, položaja nezaposlenih žena i žena na tržištu rada. Ovi se radovi bave politikama i praksama zapošljavanja koje direktno utječu na stvaranje i održavanje tržišta rada. U tom se smislu u ovom istraživanju radovi koriste kako bi se sustavno prikazali dosadašnji pokušaji smanjenja nezaposlenosti u Hrvatskoj, kao i prepreke u zapošljavanju. Za nezaposlene žene, kao neke od prepreka u pronalaženju zaposlenja ističu se rodna diskriminacija, odnosno horizontalna i vertikalna segregacija žena¹⁹ (Nikodem i Galić), feminizacija siromaštva²⁰ (Galić 2011), ali i neadekvatne aktualne politike zapošljavanja²¹ (Petrović Štefanac 2012). U ekonomskim se istraživanjima veća pozornost pridaje upravo ulogama različitih politika zapošljavanja u smanjenju stope nezaposlenosti (Bejaković 2018, Babić 2012), a pritom se predstavlja i nezaobilazna uloga Europske unije u restrukturiranju i unaprijeđenju hrvatskog gospodarstva (Rančić i Durbić 2019). Takva istraživanja ukazuju na potrebu za reevaluacijom i poboljšanjem politika zapošljavanja kako bi se dodatno smanjio postotak nezaposlenosti, a do istog se zaključka dolazi i u ovom radu. Ova istraživanja u radu pomažu postaviti temelj analize, te se koriste kako bi se ukazalo na kompleksnost teme koju istražujem.

5.2 Socijalni kapital

Glavni teorijski okvir predstavlja koncept *socijalnog kapitala*. Kako bi se pobliže objasnila priroda socijalnog kapitala, u ovom se poglavlju koriste radovi Alana Smarta (2008), Bena Finea (2010) i Brama Lanceea (2012), koji pružaju povijesni pregled razvoja termina, kao i njegovu primjenu u današnjim istraživanjima. Prema antropologu i arheologu Alanu Smartu,

¹⁹ U Nikodem i Galić, vertikalna segregacija definira se kao veći postotak žena na nižim razinama rada na tržištu, a horizontalna segregacija kao veći postotak žena u određenim područjima rada (256).

²⁰ Za Galić, termin se odnosi na veći postotak siromaštva među ženama nego muškarcima (27).

²¹ Petrović Štefanac osvrt se na poljoprivredne i gospodarske politike zapošljavanja, a takve se politike detaljnije razmatraju u poglavlju „Nezaposlenost“.

termin *socijalni kapital* prvi je put upotrijebio pedagog Lyda Hanifan, a svoju je popularnost stekao tek u 20. stoljeću zahvaljujući radu američkog sociologa Roberta Putnama²² (2008:410), koji je nekada isključivo ekonomski termin preveo u teoriju kojom se mogu proučavati društveni odnosi.

U ovom istraživanju *socijalni kapital* oslanja se na definiciju koju u svom radu predstavlja sociolog Bram Lancee. Prema njemu, termin se odnosi na norme i veze koje omogućavaju društvenu akciju, a društvene mreže stvorene na taj način, u tom se smislu smatraju vrstom društvenog i ekonomskog kapitala (2012:17). Prikupljanjem takvog kapitala, pojedincima je kasnije omogućeno lakše postizanje određenih ciljeva²³. S obzirom na to da su u naprednim industrijskim demokracijama najnoviji oblici društvenog angažmana manje usmjereni na kolektiv (Yeung 215), teoriji koja se bavi proučavanjem načina održavanja socijalnog kapitala društva s razlogom je porasla popularnost. Iako je termin u društvenim znanostima prisutan dulje vrijeme i definirao se na različite načine, njegova je važnost i mogućnost svestrane primjene uočena tek relativno nedavno.

Prema Smartu, znanstvenici se češće okreću teoriji socijalnog kapitala u potrazi za rješenjima brojnih suvremenih društvenih i ekonomskih problema i kriza, dok se istovremeno uloga države umanjuje ili potpuno zanemaruje (2008:411). Sva tri autora ističu kompleksnost i važnost socijalnog kapitala za održavanje kohezije društva, ali također ukazuju na potrebu za regulacijom na višoj razini kako bi on bio što uspješniji u praksi. Do istog se zaključka dolazi i u ovom istraživanju, gdje se na temelju rada Zaklade „Sandra Stojić“ nastoji ukazati na potrebu za većom regulacijom i bolje strukturiranim metodama održavanja socijalnog kapitala na razini države, a uloga socijalnog kapitala zatim se povezuje sa načinima smanjenja nezaposlenosti u državi. Baš kao u radovima ova tri autora, i u ovom se istraživanju socijalni kapital povezuje s održavanjem zdrave povezanosti društva. Dok se autori u svojim radovima osvrću i na negativne aspekte socijalnog kapitala (poput korupcije ili nepovjerenja u institucije), u ovom se istraživanju naglasak stavlja samo na one aspekte koji doprinose održavanju društvene kohezije.

²² Isto ističu Yeung u radu „Socijalni kapital u crkvenom volonterstvu“ (2005:217), Fine u „The Short History of Social Capital“ (2010:37) i Lancee u „Social capital theory“ (2012:18-22).

²³ Primjerice u ruralnim krajevima, ti ciljevi mogu biti lakše stjecanje pristupa različitim materijalnim i nematerijalnim resursima (materijalne resurse kao što su razni strojevi za obradu zemlje ili lokalno znanje i vještine ključne za preživljavanje, pojedinci mogu dobiti od susjeda upravo zahvaljujući prikupljenom socijalnom kapitalu). Također postoji pretpostavka da će, ukoliko im to bude potrebno, pojedinci u budućnosti primiti pomoć od svojih susjeda u jednakoj mjeri u kojoj su ju i sami pružili u prošlosti.

Prema ekonomskom stručnjaku Benu Fineu, pomoću teorije socijalnog kapitala mogu se proučavati brojne ustanove i kvaliteta odnosa unutar njih - poput škola, sveučilišta, bolnica, aerodroma, te različitih religijskih zajednica (2010:52). Imajući to na umu, u ovom se radu povlači usporedba između načina rada jedne crkvene zajednice²⁴ i Zaklade „Sandra Stojić“. Svrha takve analize je istražiti u kojoj je mjeri socijalni kapital relevantno gledište u analizi rada Zaklade. U istraživanju socijalnog kapitala u sklopu crkvene zajednice, teologinja i sociologinja Anne Brigitta Yeung uspješno dokazuje važnost socijalnog kapitala za održavanje kohezije zajednice uz pomoć volontiranja u crkvenom kontekstu. Imajući na umu rezultate dobivene u tom istraživanju, u ovom se radu istražuju sličnosti i razlike između rada Zaklade i crkvene zajednice, pa je nužno i istaknuti da se ova dva istraživanja u nekim aspektima podudaraju, a u nekima razlikuju. Yeung je svoje istraživanje provela na temelju 18 dubinskih intervjua u periodu od sedam mjeseci, dok se ovo istraživanje temelji na 7 polustrukturiranih intervjua, te istraživanja koje se provodilo u periodu od dva mjeseca. Dok je Yeung intervjuirala 14 muškaraca i 4 žene, u ovom su istraživanju intervjuirane isključivo žene. Iako su većina njenih ispitanika bili muškarci, Yeung ističe da je u volonterstvu većinom viši postotak žena (2005:222). Za Yeung je od velike važnosti bila raznolikost prikupljenih podataka kako bi doprinijela većoj pouzdanosti i valjanosti istraživanja, pa su zato intervjuirani „14 je luterana, dva pentekostalista, jedan baptist i dva pravoslavca“ (2005:222), a kod svih je motivacija za volontiranje drugačija. U ovom su istraživanju također intervjuirane žene što različitijih motivacija za prijavu na rad u sklopu projekta, te za volontiranje prije uključivanja u projekt kako bi se postigla što veća raznolikost dobivenih podataka. Dok su za Yeung volonterstvo i religioznost bili ključni elementi u istraživanju uloge socijalnog kapitala u zajednici, u ovom je istraživanju sklonost volontiranju sporedan element, a religioznosti ispitanica nije posvećena pozornost jer je kroz istraživanje dominirala uloga socioekonomskoga statusa i uloge nezaposlenosti u održavanju funkcionalnosti pojedinaca, ali i cijele zajednice. Upravo je zato nužno istaknuti da je Yeung usredotočena na rad volontera, dok su žene intervjuirane u ovom radu plaćene za svoj posao, iako priroda njihovog posla podsjeća na posao koji se najčešće obavlja u sklopu volonterstva, a i prethodno je više njih sličan posao i obavljalo volonterski. Do istog zaključka u intervjuima također dolaze i same žene, te je zato u ovom radu posvećena i pozornost njihovom raznolikom prijašnjem iskustvu s volontiranjem.

²⁴ Radi se o istraživanju koje je provela Yeung u Finskoj između prosinca 2000. i srpnja 2001. o volontiranju u sklopu Evangeličke luteranske crkve, a metode provođenja ovog istraživanja detaljnije su predstavljene u poglavlju „Socijalni kapital i projekt 'Žene su snaga zajednice'“.

Nadalje, za Yeung su od posebne važnosti bile referentne jedinice u intervjuima na temelju kojih je kasnije provedena deskriptivna, kvalitativna analiza sadržaja. U ovom se istraživanju također ističu područja interesa kojima se bavi i Yeung, iako se ne podudaraju svi rezultati. Za Yeung su najveća područja interesa bile tri glavne komponente: socijalne mreže, norme i povjerenje²⁵ koji proizlaze iz volontiranja zahvaljujući socijalnom kapitalu. U skladu s tim, Yeung ističe korelaciju između solidarnosti, diskrecije i suosjećanja između volontera i ljudi kojima pomažu, a ista se korelacija uočava i u ovom istraživanju. Ipak, Yeung ukazuje na veliku korelaciju između religioznosti i volontiranja, a do istih se zaključaka ne može doći u ovom istraživanju. S druge strane, Yeung ističe ulogu unutarnjih vrijednosti i normi koje su navele ispitanike da se počnu baviti volonterstvom. Iako su žene u ovom istraživanju plaćene da pomažu drugima, sve ističu unutarnje vrijednosti i emocije koje ih pokreću da pomažu drugima i brinu za njih.

Na kraju istraživanja, Yeung ističe važnu ulogu povjerenja u pojedince i institucije u održavanju socijalnog kapitala. Naime, u crkvenim zajednicama i volonteri i osobe kojima volonteri pomažu polažu svoje povjerenje u instituciju koja ih sve spaja i omogućava im produbljivanje društvenih odnosa. Do sličnog se zaključka može doći i u ovom istraživanju. Žene zaposlene zahvaljujući radu Zaklade „Sandra Stojić“ oslanjaju se na integritet Zaklade, te baš kao i korisnici njihovih usluga, ne pokazuju nikakvo nepovjerenje prema institucijama koje omogućavaju i održavaju njihov društveni kontakt. Za Yeung, volonterski „rad dovodi različite skupine ljudi u interakciju, te zahtijeva i jača solidarnost i povjerenje“ (2005:228). Upravo zato ističe i „posebni potencijal (crkvenih i drugih) volonterstava za stvaranje socijalnog kapitala“ (Yeung 2005:228). U skladu s tim, može se zaključiti da crkvena zajednica u istraživanju Yeung igra sličnu ulogu kao i Zaklada „Sandra Stojić“ u održavanju socijalnog kapitala i kohezije manje društvene zajednice.

Iako se dva istraživanja podudaraju u mnogim aspektima, ključna je razlika u ulozi novca u održavanju socijalnog kapitala. Na kraju svog istraživanja, Yeung ukazuje na potrebu za istraživanjem dodirne točke volonterstva i novca, te kritizira pretjerano ekonomsku prirodu svih rasprava o socijalnom kapitalu (2005:231). Ipak, imajući na umu povijest razvoja termina, kao i današnje pitanje gospodarskog rasta koje u svakom slučaju utječe i na načine na koje se zajednice održavaju i funkcioniraju, za ovo je istraživanje upravo ekonomska priroda socijalnog kapitala na prvom mjestu. Analizom posla koji je u svojoj osnovi najčešće svrstan u područje

²⁵ Ove se komponente također pobliže opisuju u poglavlju „Socijalni kapital i projekt 'Žene su snaga zajednice'“.

volonterstva, dok se ženama koje ga obavljaju istovremeno za njega i plaća, otvara se novo područje istraživanja koje kombinira socijalni kapital i razne ekonomske čimbenike, poput nezaposlenosti i raznih gospodarskih programa.

5.3. Međugeneracijska uzajamna pomoć i posljedice dugotrajne nezaposlenosti

Istraživanju Rubić i Petrak (2010), također je posvećena posebna pozornost²⁶ u radu jer se tiče međugeneracijskih, transgeneracijskih, obiteljskih i susjedskih odnosa. Autorice istražuju oblike neformalne pomoći u manjim zajednicama, te ističu sve veći izostanak međugeneracijske uzajamne pomoći unutar uže obitelji. Takva se pomoć upravo zato u posljednje vrijeme sve češće osigurava zahvaljujući određenim institucijama ili dobrosusjedskim odnosima. Iako Rubić i Petrak istražuju međugeneracijsku uzajamnu pomoć kao element obiteljskih i društvenih odnosa u lovinačkom kraju, slične se prakse mogu uočiti i na području Kutine. Oslanjajući se na istraživanje Rubić i Petrak, u ovom se radu ističu problemi stanovnika Kutine, koji odgovaraju problemima stanovnika lovinačkog kraja. Starije osobe na području Kutine također su sve češće ovisne o izvanobiteljskoj ili institucionalnoj pomoći, dok je broj ljudi kojima je svakodnevna pomoć potrebna u porastu. Osim isticanja transformacija u odnosima u manjim zajednicama, u ovom se radu istraživanje Rubić i Petrak koristi i kako bi se ukazalo na važnost rada Zaklade. Kombinacijom brige za starije i osiguravanjem posla teško zapošljivoj skupini u Kutini, Zaklada istovremeno pomaže u rješavanju dva velika problema. Oslanjajući se na istraživanje Rubić i Petrak, u ovom se radu također ističe i potreba za povećanjem opsega takvih projekata.

Kako bi se pobliže objasnile štetne posljedice dugotrajne nezaposlenosti²⁷, ovaj se rad oslanja i na istraživanja psihologinje Adrijane Bjelajac i sur. (2019), te ekonomskog stručnjaka Predraga Bejakovića (2019). U oba se rada iznose psihosocijalne posljedice nezaposlenosti koje onemogućavaju normalno funkcioniranje nezaposlenih osoba u svakodnevnom životu, kao i pronalazak budućeg zaposlenja. Oslanjajući se na posljedice opisane u tim istraživanjima, u ovom je radu problem nezaposlenosti predstavljen kao kompleksan i sveobuhvatan problem kojemu je potrebna veća pozornost. Oba istraživanja također ističu potrebu za većom regulacijom tržišta rada kako bi se mogle postići bilo kakve značajne promjene. Do istih se

²⁶ Detaljnija usporedba istraživanja Rubić i Petrak sa rezultatima ovog istraživanja prikazana je u poglavlju „Međugeneracijska uzajamna pomoć i zapošljavanje žena“.

²⁷ Posljedice nezaposlenosti i problemi regulacije tržišta rada opisani su u poglavlju „Dugotrajno nezaposlenje i nedostaci tržišta rada“.

zaključaka dolazi i u ovom radu, gdje se ističe važna uloga institucija na razini države u regulaciji tržišta rada i smanjenju dugotrajne nezaposlenosti.

6. Metodologija

U ovom poglavlju opisuju se sugovornice koje su sudjelovale u istraživanju, te se iznose metode i postupci prikupljanja podataka potrebnih za provođenje ovog istraživanja. U poglavlju su predstavljena istraživačka pitanja, a u zadnjem je dijelu opisan i proces obrade prikupljenih podataka.

6.1. Kazivači

Za potrebe ovog istraživanja ispitano je sedam kazivačica. Sve kazivačice zaposlene su zahvaljujući projektu „Žene su snaga zajednice“, a rade od 1. listopada 2018. godine. Njih šest rade kao gerontodomačice, a jedna je kazivačica ujedno i voditeljica projekta. U radu će se koristiti samo inicijali njihovih imena.

Prva kazivačica je G. K., a rođena je 1964. godine. Stanuje u Kutini i već je imala prijašnje iskustvo rada u dobrotvornoj udruzi. Kao i ostale žene zaposlene zahvaljujući projektu, kazivačica ima 5 korisnika kojima pomaže i posjećuje ih u toku tjedna. Ima završenu srednju stručnu spremu, te komunikaciju s inozemnim tržištem. Uz brojne tečajeve, u sklopu projekta također se dodatno obrazuje i uči njemački jezik. Kazivačica je obavljala brojne i različite poslove prije nego što se priključila projektu, a također je bila nezaposlena dulji period.

Druga kazivačica bila je S. F. Kazivačica ima 49 godina i radi u Zakladi od njenog osnivanja 2011. godine. Trenutno radi kao koordinatorica Zaklade i kao voditeljica projekta. Također živi na području grada Kutine, gdje je i rođena. Po zanimanju je gerijatrijska sestra, a 12 je godina radila i u Njemačkoj u hospiciju. Specijalizirala je palijativnu skrb, a 2009. godine vratila se u Hrvatsku. Od dodatne naobrazbe, završila je program obrazovanja Hrvatske gospodarske komore koji joj je olakšao pisanje i upravljanje projektima, kao i apliciranje na neke EU projekte.

Treća kazivačica je M. H., ima 54 godine i živi u Kutini. Kazivačica također ima završenu srednju stručnu spremu. Prije uključivanja u projekt, radila je sezonske poslove na moru pet godina, a zatim je dulji period bila nezaposlena. Nije imala nikakvo prijašnje radno iskustvo sa Zakladom. U sklopu projekta položila je vožnju automobila. Do vremena

provođenja intervjua, vozila je već dva mjeseca. Za projekt je saznala preko prijateljice, a trenutno također pomaže 5 korisnika u svakodnevnom životu.

Četvrta kazivačica je S. K.. Ima 42 godine i živi u Garešnici. Završila je srednju stručnu spremu kao konditorica, odnosno prerađivačica prehrambenih proizvoda. U svom prijašnjem radnom iskustvu, kazivačica je obavljala nekoliko različitih poslova, no prije samog priključivanja projektu, bila je nezaposlena pet godina. Za projekt je saznala od prijateljice koja je vidjela natječaj na Internetu, a također nije imala nikakvo prijašnje radno iskustvo sa Zakladom. Zbog brojnih obaveza kod kuće, kazivačica se nije uključila u nikakve dodatne programe obrazovanja ponuđenih u sklopu projekta.

Peta kazivačica je A. LJ. Kazivačica ima 59 godina i živi u okolici Kutine u Katoličkim Čairama. Završila je srednju stručnu spremu, a uz nekoliko drugih poslova, brinula se i za starije osobe, te radila u nekoliko staračkih domova. Kazivačica ima prijašnje iskustvo rada sa Zakladom, u kojoj je volontirala, pa je tako i saznala za projekt. Kao i ostale sudionice projekta, brine se za pet korisnika u toku tjedna, a zbog brojnih drugih obaveza nije se priključila nikakvom dodatnom programu obrazovanja u sklopu projekta.

Šesta kazivačica je Đ. K. i ima 51 godinu. Živi u Kutini, gdje je i rođena, te također ima završenu srednju stručnu spremu. U prijašnjem radnom iskustvu obavljala je nekoliko različitih poslova raznih profila, uključujući sezonske poslove na moru. Kazivačica je jedno vrijeme radila i u Petrokemiji u Kutini, a ima i prijašnje iskustvo volontiranja u sklopu rada Zaklade. Zahvaljujući tome je i saznala za projekt, te se prijavila na natječaj. Prije početka projekta nije bila nezaposlena dulji period, a od dodatnih tečajeva osiguranih zahvaljujući projektu, kazivačica odlazi na satove njemačkog jezika.

Sedma kazivačica je LJ. K. Kazivačica ima 54 godine i živi u Husainu u okolici Kutine. Po zanimanju je medicinska sestra primaljskog smjera, no nikada nije radila u struci niti je stažirala jer joj zbog djece nije odgovarao smjenski rad. Obavljala je nekoliko različitih poslova, te je volontirala u sklopu rada Zaklade. Prijavila se na projekt koliko iz materijalne potrebe, toliko i zbog toga kako je projekt koncipiran. Sudjelovanjem u projektu, kazivačici je omogućen posao srodan njezinom zanimanju. Zbog obiteljskih obaveza također se nije priključila nikakvom dodatnom tečaju u sklopu projekta.

6.2. Istraživanje i građa

Svi intervjui obavljeni su krajem srpnja 2019. godine, kroz period od deset dana, a svaki je intervju u prosjeku trajao od 20 do 30 minuta. Iznimka je intervju s voditeljicom projekta, koji je trajao oko sat vremena. Voditeljice Zaklade bile su iznimno susretljive. Osim pomoći u pronalaženju kazivačica za istraživanje, voditeljice projekta ponudile su i osigurale prostoriju u prostoru Zaklade u kojoj su obavljeni intervjui. Kroz period istraživanja, kazivačice i voditeljice projekta nazivale su prostoriju „soba za intervju“. Budući da kazivačice obavljaju poslove u kojima je njihovim korisnicima važno da ih posjete na vrijeme, svi su se intervjui obavljali u ranojutarnjim satima prije nego li su kazivačice trebale početi raditi, a svaki je dan obavljen po jedan intervju. Iznimka su bila prva dva intervjua, kada su kazivačice izabrale biti zajedno u prostoriji. Sve su kazivačice bile iznimno susretljive i otvorene, a voditeljice projekta pomogle su u pronalaženju dodatnih izvora za rad, uključujući i film o radu Zaklade.

Kazivačicama su postavljena pitanja podijeljena na tri cjeline: uvodna pitanja, pitanja o projektu i zaključna pitanja. Voditeljici projekta postavljena su dodatna pitanja o radu i načinu funkcioniranja Zaklade:

Uvodna pitanja

1. Molim Vas, predstavite se.
2. Koliko imate godina?
3. Živate li na području grada Kutine?
4. Kakvo Vam je radno iskustvo prije sudjelovanja u projektu?
5. Kako ste saznali za projekt „Žene su snaga zajednice“? Tko Vas je uputio organizaciji „Sandra Stojić“?
6. Jeste li imali neko prijašnje iskustvo suradnje s udrugom „Sandra Stojić“?

Pitanja o projektu

1. Kada ste se priključili projektu?
2. Što Vas je motiviralo da se prijavite na natječaj za sudjelovanje na projektu?
3. Kakva su Vam bila početna očekivanja od projekta? Zašto?
4. Kakav posao obavljate u sklopu projekta „Žene su snaga zajednice“?
5. Kako izgleda Vaš tipičan radni dan?
6. Koliko dugo namjeravate sudjelovati u projektu?
7. Obavljate li isti posao od početka sudjelovanja do sada?

8. Poznajete li ostale sudionike projekta? Imate li kakav kontakt s njima? Kakav je odnos među sudionicima? Kakav je Vaš odnos s voditeljicama projekta?
9. Osim samog posla, postoje li još neki aspekti projekta koji Vam koriste? Jeste li uključeni u neke radionice ili dodatne satove za stjecanje novih vještina? Ako da, kojih? Kako izgleda takav tipičan sat?
10. Jeste li zadovoljni poslom koji obavljate? Koje su prednosti, a koji nedostaci?
11. Postoji li mogućnost napretka? Jeste li zainteresirani za to? Zašto?

Zaključna pitanja

1. Je li projekt ispunio Vaša početna očekivanja?
2. Kako Vam je sudjelovanje u projektu utjecalo na svakodnevicu?
3. Smatrate li da Vam stjecanje novih vještina zahvajujući sudjelovanju u projektu može povećati mogućnost daljnjeg zaposlenja? Zašto?

Dodatna pitanja za voditeljicu projekta

1. Što Vas je motiviralo da se uključite u program Europske unije?
2. Kako ste saznali za program?
3. Kakav je bio interes za sudjelovanjem na projektu na početku? Zašto? Koliko osoba trenutno sudjeluje u projektu?
4. Jeste li imali neko prijašnje iskustvo rada na sličnim projektima? Molim Vas opišite to iskustvo.
5. Kako je Vaš projekt prihvaćen u općini grada Kutine?
6. Što je po Vama glavni cilj Vašeg projekta? Koje su prednosti, a koji nedostaci?
7. Imate li kakve planove za budućnost projekta?
8. Smatrate li da projekt povećava mogućnost daljnjeg zaposlenja sudionica?

Nakon obavljenih intervjua, snimke su transkribirane. Nakon tekstualizacije zvučnih zapisa i sinteze transkripata, građa je analizirana te je posebna pozornost posvećena socijalizaciji, društvenoj interakciji i identifikaciji, a dobiveni su rezultati protumačeni u skladu sa dodatnom literaturom i izvorima u radu. Rezultati rada uspoređeni su sa promotivnim filmom Zaklade, te problematizirani u odnosu na teorijska polazišta i okvir, poput *socijalnog kapitala*. Rezultati istraživanja kontekstualizirani su s obzirom na aktualne nacionalne zakone o zapošljavanju i radu, koji direktno utječu na rad Zaklade i zapošljavanje žena.

Rezultati dobiveni analizom polustrukturiranog intervjua pokazuju bitnu ulogu projekta u izgradnji identiteta i osjećaja vrijednosti zaposlenih žena, te obnovi međuljudskih odnosa u zajednici. Ipak, prije analize važnosti i realizacije projekta u manjoj zajednici, nužno je napomenuti uvjete koji su doveli kazivačice do uključivanja u projekt. Šest kazivačica zaposlenih zahvaljujući projektu starije su od 50 godina, a jedna ima 42 godine, te sve imaju srednju ili strukovnu stručnu spremu. Sve su kazivačice prije uključivanja u projekt imale nekakvo iskustvo volontiranja, no nisu sve volontirale u Zakladi. Iako je prilikom zapošljavanja Zaklada dala prednost onim ženama koje su tamo i volontirale, od sedam kazivačica samo su tri imale prijašnje iskustvo rada u Zakladi. Budući da je interes žena za sudjelovanjem u projektu bio puno veći od predviđenog²⁸, voditeljice projekta morale su na neki način obaviti selekciju, te su se odlučile prvo ponuditi mjesto ženama koje su i prije volontirale u Zakladi:

„Morali smo napraviti nekakvu selekciju. Prednost smo dali ženama koje su već bile angažirane u zakladi, koje su dio takvih poslova već obavljali volonterski. Znači to su žene koje su već godinama bile aktivne i smatrali smo da je fer od nas da sada kad imamo mogućnost zapošljavanja, da im damo šansu da za to što rade, da za dobrobit društva dobiju plaću.“ (Kazivačica S. F., 49 godina)

Niti jedna kazivačica nije saznala za projekt preko Interneta ili Zavoda za zapošljavanje. Sve su se kazivačice uključile u projekt ili jer su saznale za njega zahvaljujući prijateljicama koje su na neki način bile uključene u rad Zaklade ili jer su i same već sudjelovale u radu Zaklade:

„Pa ja sam dolazila pitati prije već. Meni se jako rad Zaklade svidio i prije, kao i ono što su mi cure pričale prije koje su bile volonterke u Zakladi i onda sam ja njih došla pitati da li će imati kakvih poslova.“ (Kazivačica G. K., 55 godina)

„Meni je kolegica rekla da je pročitala na Internetu da taj projekt se radi i da se odem prijaviti i tako sam se ja otišla prijaviti (smijeh).“ (Kazivačica S. K., 42 godine)

„Za taj projekat sam saznala jer sam volontirala u Zakladi „Sandra Stojić““ (Kazivačica A. LJ., 59 godina)

S obzirom na odgovore kazivačica, može se zaključiti da je usmeno informiranje o dostupnim poslovima u manjim zajednicama raširenija metoda pronalaženja poslova od

²⁸ Za 20 mogućih mjesta prijavilo se 50 žena.

informiranja putem Interneta, društvenih mreža ili formalnih institucija za zapošljavanje. Imajući na umu veliki broj nezaposlenih na području grada Kutine, od kojih većinu čine osobe iznad 50 godina starosti²⁹, ovakav način informiranja ili traženja posla nije neuobičajen, posebno u manjim zajednicama.

Prilikom prijave za sudjelovanje na projektu nisu sve kazivačice znale da se prednost daje upravo skupini nezaposlenih kojoj i same pripadaju, a kojoj je obično iznimno teško pronaći stalno zaposlenje:

„Pa, u nekim si godinama gdje, i kad se prijaviš na bilo kakav posao, ono, svi kažu obavijestit ćemo vas, a neki se čak ni ne jave da kažu da nismo primljene. Ono, većinom uzmu mlade za takav posao. Tako da se prijavljuješ ono svima i kad se to prijavilo, kad sam čula za to, ovoga prijavila sam se u nadi da ću se zaposlit. Nisam znala da je uvjet baš naša dobna skupina i ono, teže zapošljiva tako da...evo, sretna sam što sam bila među onima koje su primljene.“ (Kazivačica LJ. K., 54 godine)

U prijavi za rad u sklopu projekta, svim je kazivačicama bila vrlo bitna priroda posla kojeg bi trebale obavljati. Osim materijalne koristi koja je neizostavni dio svakog zaposlenja, aspekt koji je svim kazivačicama bio najprivlačniji upravo je rad s ljudima. Sve kazivačice istaknule su osobnu motivaciju za rad sa starijim osobama:

„[...] ja volim raditi sa starijima i mi se jako brzo uklopimo i meni je to bilo ono...pošto sam već radila znači sa starijima i vidim da meni to u biti i leži i stariji mene vole, o tome se radi i jako lijepo se slažemo.“ (Kazivačica S. K., 42 godine)

„A sve nas natjera kao prvo, ta osnovna, materijalna (smijeh)...jel, kad nemaš novaca, čovjek je prisiljen raditi bilo šta. Tako i kad sam bila bez posla, radila sam svakojake poslove [...] Ali ovaj naš tip posla jednostavno kad dođeš u kuću, pozdraviš ih, vidiš osmijeh na licu...da ti se vesele samo pojavom tom što si doš'o i...izdvojili i oni i ja vrijeme da se podružimo malo, da podijelimo ono što je njima teško..., neke stvari radimo šta je i njima teže, ili napravim ja, pitam da li ovako, da li onako..., tako da se jednostavno udružimo. [...] Jednostavno kad dođeš na vrata pa on kaže: Joj, sam dragi Bog nam Vas je posl'o ili nešto, jednostavno se osjećaš, to ne možeš niti platiti nekim novcem, niti..., vidiš da je to iskreno.“ (Kazivačica LJ. K., 54 godine)

²⁹ Izvor: <http://www.kutina.hr/Vijesti/Citanje-vijesti/ArticleId/33417/oamid/1491>

„Uvijek se ispuniš zadovoljstvom nekim. Jednostavno...ni ne misliš na novac [...] nikad ne gledaš da to radiš zbog tih novaca, nego uvijek gledaš zbog te osobe da to radiš.“ (Kazivačica A. LJ., 59 godina)

Nematerijalna korist obavljanja takvoga posla iznimno je bitna kazivačicama. Sve su kazivačice u svojim intervjuima posebnu pozornost posvetile upravo osjećaju korisnosti i osobnoj ispunjenosti koja proizlazi iz pomaganja drugima. Također su stavile naglasak na važnost izgradnje i produbljivanja odnosa sa korisnicima kojima pomažu, a iz ovoga je vidljivo i da je za kazivačice njihov odnos sa korisnicima usluga projekta u prvom planu.

Do istog zaključka se može doći i analizom početnih očekivanja kazivačica. Na početku projekta sve su kazivačice veću pozornost posvetile dinamičnosti posla i očekivanjima korisnika od projekta, nego li vlastitim očekivanjima ili nadama za povećanje mogućnosti daljnjeg zaposlenja nakon sudjelovanja u projektu. U svojim su odgovorima opisale početne brige kao one koje su usmjerene na to hoće li ih korisnici prihvatiti te kakva će biti kvaliteta njihova odnosa s korisnicima:

„Ispočetka me bilo,... ne strah, nego... kak' će mene ti ljudi prihvatiti. Da li ću ja njima sjest' kao osoba..., kak' da kažem, da li ćemo..., kakva su njihova očekivanja od nas?“ (Kazivačica Đ. K., 51 godina)

„Pa...svi smo mi, koji smo počinjali, isto tako kao što su oni imali tremu od nas, tako smo i mi imali. Ipak dođeš u tuđu kuću i ne možeš primijenit neakve svoje principe..., i onda smo se postepeno uhodavali i upoznavanje i..., jer ispočetka ništa, pili smo kavu i ono, kako gdje.“ (Kazivačica LJ. K., 54 godine)

„Pa ne znam, odma' mi je bilo to baš, baš dobra neakva očekivanja, znači nemaš sad da misliš da ćeš dobiti te ljude koje ćeš, s kojima ćeš raditi i da će ti to biti sad nešto teško. Znači, osjećala sam da je to meni dinamično [...] Da nije to samo, ono, kuća osam sati. I to mi je baš bilo super.“ (Kazivačica M. H., 54 godine)

U opisu posla kojeg trebaju obavljati, sve kazivačice navode različite jednostavnije kućanske poslove, no posebno ističu važnost socijalizacije i razmjene dojmova te svakodnevnih briga s korisnicima. Prema odgovorima kazivačica može se zaključiti da je stvaranje i produbljivanje međuljudskih odnosa neizbježno:

„Nije da samo dođete kod ljudi i da im tamo glancate kuću, neki poslovi se ne obavljaju. Znači ako danas očistim podove, operem, nema potrebe da ja njih čistim sutra, znači sutra imamo nešto novo, ali prvo i osnovno je kad dođemo kod korisnika, prvo sjednemo i popijemo kavu i razgovaramo. Nema da vi dođete kod korisnika pa da odmah sad nešto trčite, lovite se posla, toga nema. [...] To su sve znači korisnici starije dobi, tako da oni vole pričati i nekad, nekad ni ne radimo ništa nego samo pričamo, jel ima toliko toga što bi oni, normalno, iz svoje prošlosti, svog života, normalno da žele podijeliti s nama jer nas smatraju članovima svoje obitelji.“ (Kazivačica S. K., 42 godine)

„Prvo što dođeš, kad dođeš, te dočekaju, otključaju vrata i onda sjedneš, popričaš..., kak' je bilo, kak' je noć prošla..., s njima malo razgovaraš i već onda postaviš šta ćemo danas. Jel' treba kuhat', pomoć' kuhat', pomognem im skuhat'..., ili je ona već nešto počela, pa onda završavamo zajedno [...] Ja kad sam bila na godišnjem dva tjedna ovih, ja sam jedva dočekala da ta dva tjedna prođu.“ (Kazivačica A. LJ., 59 godina)

„Jednostavno i mi njih i oni nas doživljavaju kao nekakve članove obitelji. Kad ti baka od 80 godina kaže, ti, sada moja druga kćer, ili ono..., tu imaš stvari koje čuvam za smrt, tu su mi nalazi svi od doktora..., slučajno da mi se šta desi da ti znaš, da imaš i povjerenje nekakvo i da ti povjeri svoje intimno, osobne stvari koje je ona čuvala samo za sebe. Tako da..., nekako stekneš, ...velim, tako se i osjećaš. Kao član obitelji.“ (Kazivačica LJ. K., 54 godine)

Mogućnost međusobnog emocionalnog povezivanja sa korisnicima za koje se brinu samo je jedna od važnih strana projekta za kazivačice. Sljedeći dio rezultata istraživanja prikazuje odnose između voditeljica projekta i 20 zaposlenih žena. Za sve kazivačice potpora voditeljica projekta iznimno je bitna. U intervjuima su sve kazivačice istaknule povjerenje i dobre odnose koje imaju s voditeljicama projekta:

„Uvijek je vesela atmosfera, i kad su ti sastanci. Ponedjeljkom obično papire predajemo..., tjednu dokumentaciju, tako da uvijek..., s osmijehom dođemo i uvijek nas dočekaju s osmijehom. Tako da je i lijepo raditi u takvoj atmosferi. Do sad još nije bilo nikakvih problema. I da se i desi nekakav problem, mislim da bi to na obostrano zadovoljstvo se i riješilo, bez obzira o čemu se radi.“ (Kazivačica LJ. K., 54 godine)

„Cure su pre, predobre, stvarno problema nismo imali nikada. Šta god je, njima se možemo obratiti, tako da stvarno sve funkcionira.“ (Kazivačica S. K., 42 godine)

„Šefica je uvijek tu, cure su uvijek tu..., tak da šta god mi neki problem imamo na terenu, mi to s njima razgovaramo.“ (Kazivačica Đ. K., 51 godina)

Prema odgovorima kazivačica, može se zaključiti da pozitivna i bliska atmosfera na radnom mjestu ne proizlazi samo iz njihovih kvalitetnih odnosa s korisnicima, već i iz odnosa s voditeljicama projekta. Osjećaji povjerenja i potpore prisutni na radnom mjestu uvelike utječu na način na koji kazivačice doživljavaju i obavljaju svoj posao. Ugodna i pristupačna atmosfera u Zakladi dovela je i do razvoja neformalnih, prijateljskih odnosa između voditeljica projekta i kazivačica. Štoviše, jednu su kazivačicu upravo susretljivost i optimizam voditeljica projekta privukli da se prijavi i ostane raditi u sklopu projekta, nakon volontiranja:

„Čim sam ja došla ovdje, znači kad sam donijela molbu i kad je to bilo „li – la“, ono, zvat ćemo vas za nekih mjesec dana..., u međuvremenu su me zvali iz druge udruge..., ne'ko je tamo odustao i, znači, ja bi' odmah upala. Međutim cure su me se dojmile i – smijeh, razgovor, a inače ne poznajem tu drugu udругu pa nije dolazilo u obzir uopće. Rek'o, bila ja ovdje primljena ili ne bila.“ (Kazivačica M. H., 54 godine)

Baš kao za kazivačice, i voditeljicama projekta bitna je usmjerenost na bliski i individualni pristup na radnom mjestu. Održavanjem prijateljskih odnosa sa kazivačicama osigurava se prostor za ohrabrivanje, financijski i socijalni napredak zaposlenih žena. U Zakladi se svaki pozitivan korak zaposlenih žena prepoznaje i ugodno dočekuje:

„A i *naše* žene, mislim da, vidimo i tu isto veliku razliku. Otkada su krenule raditi, mislim da su otvorenije, vedrije, zadovoljnije [...] Mi ih osnažujemo da drže do sebe, volimo kad dođu malo i dotjerane, odjednom primjećujemo malo i promjene...pa tu se i noktići nalakiraju..., radosne smo i mi. Vidimo da, eto, ne moraju za svaku kunu pitati, imaju nešto i za sebe.“ (Kazivačica S. F., 49 godina)

Nadalje, grupni mjesečni sastanci svih zaposlenih žena s voditeljicama projekta omogućavaju im razmjene iskustava, produbljivanje odnosa i dodatnu socijalizaciju sa ženama koje se nalaze u sličnoj situaciji. Na taj se način stvara krug potpore za zaposlene žene, a pruža im se i dodatna prilika za izgradnju prijateljstava i kvalitetnijih međusobnih odnosa:

„Družimo se i poslije posla, odemo na kavu, izmjenjujemo iskustva, znači, tko šta radi, šta ne radi, i tako.“ (Kazivačica S. K., 42 godine)

„Neke poznam iz viđenja i od prije ono..., međusobno se i na sastancima pozdravimo i ovako..., ali, osobno..., nekima znam članove obitelji, nekima ne.“ (Kazivačica LJ. K., 54 godine)

Osim pronalaženja i definiranja vlastite uloge u sklopu rada Zaklade, zaposlenim se ženama pruža i osjećaj pripadnosti novoj skupini. U sklopu projekta Zaklada se odlučila za izradu intenzivno ružičastih majica s natpisom i logom projekta „Žene su snaga zajednice“. Takve su majice zatim podijeljene zaposlenim ženama te ih one svakodnevno nose poput radnih odijela prilikom obavljanja svog posla i posjećivanja korisnika. Zahvaljujući tome, popularnost projekta porasla je te se sve više ljudi počelo raspitivati o *ženama u ružičastim majicama*, a zaposlenim je ženama olakšan proces samoidentifikacije sa zaposlenom skupinom, kao i njihovo međusobno raspoznavanje te upoznavanje:

„Pozdravljamo se na ulici...raspoznajemo se i po tim majicama ono, vidiš eto eto to je moja, pa mahneš jedna drugoj, svirneš...tako da je...ono. Jednostavno ti je ono...e, ti si moja (smijeh).“ (Kazivačica LJ. K., 54 godine)

„Pa dosta mojih recimo poznanica, kolegica, nisu znale u biti jel. Nisu se informirale ili rade na nekim drugim radnim mjestima i normalno da kad vide majicu i normalno ime, prezime, pa pitaju se gdje ti jesi, šta radiš. A onda im ja objasnim gdje ja radim, šta radim.“ (Kazivačica S. K., 42 godine)

Sljedeće pitanje kojim se povezuje korisnost projekta za zaposlene žene i njihovo održavanje na tržištu rada je na koji im se način pomaže osigurati daljnje zaposlenje nakon sudjelovanja u projektu. U tom je smislu nužno obratiti pozornost na dodatne satove u sklopu projekta koji su ponuđeni kazivačicama u svrhu stjecanja novih vještina ili daljnje naobrazbe. Takvi satovi besplatni su za žene, a svaka je imala slobodu izbora koje će daljnje vještine stjecati:

„Znači po projektnoj dokumentaciji nije bilo određeno za šta se oni moraju obrazovati ili osposobiti, nego je signalizirano svim znači korisnicima sredstava da se žene usmjere tamo gdje same žele, gdje imaju interesa, i da je to bolje nego da ih se sad usmjerava recimo za njegovateljice ili za geronto domaćice, jer je...za ove poslove znači nije im potrebna nikakva edukacija, za ove poslove koje sada obavljaju, ali možda za nešto buduće da si lakše nađu posao. Tako su se one same odlučile. Znači šta će ići, šta će završiti, šta žele. Mi smo njima jedino kao

nosioi projekta ponudili znači, prvo to šta imaju, šta postoji u gradu Kutini da uopće vide kakav izbor ima, šta sve može biti opravdano, znači oni su sami izabrali.“ (Kazivačica S. F., 49 godina)

Prema odgovoru voditeljice projekta, može se zaključiti da je projekt omogućio ženama stjecanje novih vještina širokog spektra, a u početku je ponuđen popis nekoliko mogućih opcija da bi im se olakšao odabir i pokazalo da imaju veliko pravo izbora. Ipak, odabir satova za stjecanje dodatnih vještina ograničen je ponudom u Kutini jer je nužno da žene završe sve satove u službenim institucijama koje izdaju potvrde o završenim tečajevima, kako bi ih kasnije mogle priložiti uz svoje životopise i možda si tako povećati šanse daljnjeg zaposlenja. Neke od opcija bile su obrazovanje za geronto domaćice ili negovateljice, za slastičare, kuhare, konobare i ostala zanimanja koja su trenutno u potražnji, te tečajevi njemačkog i engleskog jezika. Nekim je ženama omogućeno i besplatno polaganje vozačkog ispita. Također je nužno napomenuti da se nisu sve žene odlučile za dodatne satove ili tečajeve najčešće zbog osobnih razloga ili obiteljskih obaveza. Od 20 zaposlenih žena, 15 ih prolazi dodatnu edukaciju ili osposobljavanje, a 3 ih polaže ispit vožnje b kategorije. U uzorku od šest kazivačica koje su sudjelovale u ovom istraživanju, tri su se odlučile za satove sjecanja dodatnih vještina, a tri su spriječene iz osobnih razloga:

„Nisam. U biti to...pošto imam tu mamu svoju,a muž mi je isto...dosta je bolestan [...] imam i kod kuće dosta posla. A isto volim i dalje volontirat. Volim i dalje pomagat (smijeh)...i tu volim iskoristit vrijeme.“ (Kazivačica A. LJ., 59 godina)

„Aha nisam, nisam to koristila ovaj...tak da...imam svoje djece, unuke...pa onda uvijek uskačem. Evo kćer mi je prije dva mjeseca rodila, tako da je i to...a druga ima bebu od 9 mjeseci pa stvarno...tako da sam uskakala...i zet je vani isto, radi...tako da sam njima uskakala pomoć, jer sam dugo godina bila doma i jednostavno se navikli – mama će.“ (Kazivačica LJ. K., 54 godine)

„Ne, zbog obaveza znači kod kuće, ne.“ (Kazivačica S. K., 42 godine)

Od ostale tri kazivačice, dvije su upisale tečaj njemačkog jezika, te opisuju satove kao iznimno korisna i ugodna iskustva, te još jednu priliku za druženje i stjecanje novih poznanstava:

„Jako je dobro, nama je to...ono idemo na izlet. Nešto naučiš, podružiš se, to je izuzetno korisno [...] Profesorica se jako trudi i izvlači što god može, ne samo iz naših knjiga nego i sa strane. Pokušava nam olakšati, ali to je više onako...čak nas hvali i ja ne mogu vjerovati da smo mi toliko dobri ili nas ona možda želi potaknuti na taj način, ali kaže da smo joj bolji nego

srednjoškolci zato što smo zainteresirani, a srednjoškolcima je sve to teško i naporno.“ (Kazivačica G. K., 55 godina)

„Mi smo si to složile kao jedan ženski izlazak [...] podružimo se...tak da meni fenomenalno (smijeh).“ (Kazivačica Đ. K., 51 godina)

Ugodna atmosfera na tečajevima olakšava usvajanje jezika, a sličan je ugođaj opisala i kazivačica koja se odlučila za polaganje vozačkog ispita:

„A nervozni smo svi. Ali nisam toliko recimo nervozna...ne znam nekom se tresu ruke, noge, meni to nije. Meni više ono, u tebi nešto. A kad sam krenula polagat, zatomila sam to, poligon sam riješila i onda kad smo krenuli na cestu, onda sam rekla sad moraš to sve. Nećeš valjda sad...sama sebe bodriš i pričaš si. Dobar ispitivač je bio...ovako, da te opusti. Mislim da su svi takvi. Nije sad neki ispitivač pa dođe pa se uplašiš pa ono da si gotov.“ (Kazivačica M. H., 54 godine)

Sljedeće područje interesa istraživanja bile su moguće prednosti ili nedostaci rada u ovakvom projektu. Sve su kazivačice istaknule veliko zadovoljstvo rada u sklopu projekta, a za jednu je kazivačicu posebno važna komunikacija koja proizlazi iz obavljanja tog posla:

„Prednosti su to što komuniciraš s ljudima. Zato što se družiš i zato što si u pokretu. Znači nije statično, svaki dan je nešto novo i mijenja se. Tu je i taj faktor iznenađenja jer te uvijek nešto iznenadi.“ (Kazivačica G. K., 55 godina)

Za dvije kazivačice bilo je teško izdvojiti neke nedostatke:

„Prednosti sto posto u tom poslu, nedostataka ja mislim da tu nema. Da ima ikoji nedostatak, stvarno...eto ne znam.“ (Kazivačica M. H., 54 godine)

„Pa, nedostataka u biti nema. Jel ako volite ovaj poso, onda jednostavno nema nedostataka. Tako da stvarno je...a prednosti, prednosti su normalno, od zaposlenja, normalno do plaće, sve je, sve je super.“ (Kazivačica S. K., 42 godine)

Za jednu je kazivačicu veliki nedostatak briga za starije osobe kojima pomaže, odnosno strah od gubitka nekih korisnika, dok drugu brinu moguće nesuglasice s korisnicima:

„Ja još nisam imala nedostataka, možda bi bio ovaj jedan prije koji se dogodio dok sam radila u Unuku, imali smo smrtni sličaj [...] To je nešto što...ne možeš se s tim ni nositi.“ (Kazivačica G. K., 55 godina)

„Pa ima, normalno imate...a ko i u privatnom, svugdje u životu imate osoba koje su onako i teške i zahtjevne i...pa većina starijih osoba ono. Ali opet to se sve prebrodi (smijeh). Ne treba sve uzeti...sad kak se ono kaže, tu uđe a tu izađe.“ (Kazivačica Đ. K., 51 godina)

Ipak, posljednja je kazivačica svojim odgovorom ukazala na još jedan nedostatak, a to je privremeno djelovanje i skori završetak projekta:

„A zasad neke nedostatke nisam primijetila...osim možda znači što sad već razmišljaju joj šta će biti kad ovo prođe (smijeh), hoće li to produžiti. Tako da je svima...oni već sad razmišljaju, ono jer se naviknu na to i...svjesni su i toga da nakon te dvije godine, da će oni i jednostavno manje moć nego kad smo se uključili u taj projekt“ (Kazivačica LJ. K., 54 godine)

U skladu s tim, posljednji dio rezultata pokazuje da, upravo zbog istaknutog zadovoljstva s poslom kojeg obavljaju, sve kazivačice pokazuju veliki interes za daljnji rad na projektu. Sve kazivačice u svojim su intervjuima pokazale nadu za nastavkom rada u sklopu projekta. Iako smatraju da im stjecanje novih vještina može pomoći pronaći neki drugi posao u budućnosti, sve su kazivačice više usredotočene na zadržavanje posla koji trenutno imaju, a posebno ističu da im je projekt ispunio sva početna očekivanja:

„Projekt ispunjava...ono o čemu sam razmišljala na početku da će biti, dovoljno ispunjava, u stvari samo eto da se to nastavi.“ (Kazivačica A. LJ., 59 godina)

„Ja mislim da i više. Ne samo početna očekivanja, nego i više. Ja kad sam to odmah pristala, ja nisam očekivala ne znam šta. Ali ono, sa vremenom...tako da...jednostavno...šta ja znam. Kak da kažem...osjećam se ono...kad ideš bez stresa na posao, kao ideš ono...mislim kak da kažem, kad ideš na neki posao koji nam nije stresan. Jest da je, zna biti i umor i iscrpi te i dođeš doma iscrpljena, ali nakon sat – dva ti napuniš baterije i idemo dalje. Ko i svaki drugi posao. Nije onaj posao da ti ideš sa grčem, da ne voliš, da ne znam...tak da. Mislim je. Čak i više možda.“ (Kazivačica Đ. K., 51 godina)

Za sve kazivačice satovi dodatnog obrazovanja i osposobljavanja svakako su korisna iskustva, te se nadaju da bi im mogla pomoći u pronalasku daljnjeg zaposlenja:

„Pa ja se nadam da da [...] A i nadam se da će cure to, da će taj projekt i dalje nastaviti...bilo bi lijepo.“ (Kazivačica Đ. K., 51 godina)

„Pa ja se nadam. Ali nadam se i da će se ovo produžiti pa da neću morat razmišljat o nečemu dalje.“ (Kazivačica M. H., 54 godine)

Analizom odgovora može se ustvrditi da je za sve kazivačice na prvom mjestu nastavak rada u sklopu projekta. Iako su sve svjesne korisnosti dodatnog obrazovanja i osposobljavanja koje im je omogućeno zahvaljujući projektu, nijedna kazivačica nije pokazala veliki interes za traženjem novog posla nakon završetka projekta. Štoviše, upravo zbog ugodne radne atmosfere na poslu, te kvalitetnih i dobrih odnosa kako sa voditeljicama projekta, tako i sa starijim osobama kojima pomažu, kazivačicama je teško zamisliti ono što slijedi nakon završetka projekta. Sve veća popularnost projekta u gradu Kutini, kao i istaknuta želja za produljivanjem njegovog trajanja vidljiva je i u odgovorima voditeljice projekta. Naime, u svom intervjuu, voditeljica projekta ističe želju za zapošljavanjem još većeg broja ljudi i zbrinjavanjem još više krajnjih korisnika ponuđenih usluga:

„ nama bi isto bilo srce puno, jer ako se projekt završi da možda izađe nešto drugo [...] i da sve te žene ostanu na svojim radnim mjestima i da zaposlimo bar još 20 (smijeh) ako to treba.“ (Kazivačica S. F., 49 godina)

Rezultati intervjua ukazali su na važnu ulogu koju projekt ima u osnaživanju zaposlenih žena na tržištu rada i njihovom financijskom osamostavljanju. Projekt se također pokazao kao iznimno važno sredstvo za napredak lokalne zajednice i osnaživanje povezanosti između njezinih članova. Naime, on omogućuje produbljivanje međuljudskih odnosa i vodi brigu o dvije iznimno rizične skupine u gradu Kutini: starijim osobama kojima je potrebna svakodnevna pomoć, a ne mogu si ju priuštiti i pripadnicama najteže zapošljive skupine na tržištu rada u Hrvatskoj. Sličnog je mišljenja i jedna kazivačica, koja ističe važnost održavanja ovakvih projekata za lokalnu zajednicu:

„ [...] a bilo bi i poželjno za ovu našu zajednicu i za ovaj naš, ovaj naš ritam života. Jer stvarno je, ubrzan je. Ljudi rade, jednostavno nemaju vremena za starije. To je sve, nije da oni njih, ja ne mogu reć da oni njih zapostavljaju, ali nemaju vremena za priču, nemaju vremena za sjesti...i tako da mi im stvarno tako dođemo ko melem na ranu.“ (Kazivačica S. K., 42 godine)

U odgovorima svih kazivačica vidljiva je nelagoda i briga zbog nesigurne budućnosti koja slijedi ovaj privremeni posao jer projekt ipak traje samo dvije godine, a posebnu težinu prekidu projekta daje i veliki broj korisnika kojima je pomoć zbilja potrebna. Zbog prirode posla koji obavljaju, zaposlene žene posebno se povezuju sa svojim korisnicima. Upravo tako i kazivačice ističu brigu za budućnost svojih korisnika, a uočljiva je i empatija te povezanost koju dijele sa starijim osobama kojima pomažu. Nadalje, svim je kazivačicama simbolička, nematerijalna korist obavljanja ovakvog posla jednako bitna kao i novac koji zarađuju. Uloga

nematerijalne koristi u obavljanju ovakvih poslova detaljnije se razmatra u sljedećim poglavljima.

7. „Žene su snaga zajednice“ – video publikacija Zaklade

Zahvaljujući iznimnoj susretljivosti voditeljice projekta, u ovo je istraživanje uključen i film u trajanju od 21 minute i 29 sekundi, kojeg je snimila sama Zaklada u svrhu predstavljanja svog rada na projektu. Zajedno s primjerkom filma, voditeljica projekta dala je i dopuštenje njegovog korištenja za potrebe ovoga istraživanja. Zbog javne prirode filma, u radu se ne koriste samo inicijali osoba koje iznose svoja iskustva u filmu, već njihova puna imena. Film je prikazan u gradskoj vijećnici u Kutini 15. svibnja 2019. godine, a prikazuje svakodnevicu i opseg posla žena zaposlenih zahvaljujući projektu. U ovom se poglavlju istražuje odnos zaposlenih žena s njihovim krajnjim korisnicima, te značaj ovakvog projekta za manju lokalnu zajednicu.

Film započinje snimkom Zaklade, te predstavljanjem projekta. Biserka Stojić, upraviteljica i osnivačica Zaklade objašnjava cljeve i način provođenja projekta, dok se na zidu iza nje ističe veliki natpis – „Ne životu više dana, već danima više života“. Taj je natpis citat C. Saundersa, a imajući na umu humanitarnu svrhu Zaklade, te prirodu posla kojeg žene obavljaju u sklopu projekta, natpis predstavlja odgovarajući uvod u svakodnevicu žena i njihovih korisnika. Film prikazuje odnos četiri žene zaposlene u sklopu projekta sa njihovim korisnicima. Baš kao i u intervjuima, u filmu sve tri žene, ali i njihovih šest korisnika veći naglasak stavljaju na nematerijalnu korist obavljanja takvih poslova. Prema gospođi Stojić, vrlo je važno obavljati takav posao:

„Sve ovo što one rade, a to su kod naših korisnika lakši kućanski poslovi i ne samo to, nego ono što rade, a to je da se druže sa svojim korisnicima, da im poboljšavaju kvalitetu života, da ih izdvajaju iz samoće... [...] Po tjedan dana s njima nitko ne progovori i nemaju, obitelj im nije blizu...ili je, a radi i onda iza toga dolazi do toga da su takvi, takve osobe, nakon svega sada potpuno druge osobe.“

Element samoće, te podizanje kvalitete života druženjem, a zatim i obavljanjem lakših poslova ideja je koja je prisutna i u svim intervjuima, ne samo u filmu. Za gospođu Ljiljanu Kukor³⁰, jednu od korisnica zaposlenih žena, pomoć koju redovito dobiva od iznimne je važnosti:

³⁰ Gospođa Kukor u trenutku snimanja filma imala je 63 godine, a redovito joj pomaže Radmila Friš.

„Prije pet godina umro mi je suprug i ostala sam sama i...bolest mi se pogoršala. Inače imam KOPB, bolesna sam na pluća, na srce i reumatski artritis. S obzirom da živim na petome katu i da su mi stepenice najveći problem, moje kretanje je ograničeno u ova moja četiri zida. I ovaj...recimo ovo što je Rada sad kod mene, meni to jako, jako puno znači. Iskreno da Vam kažem, za 90% mi je digla...kak da Vam kažem, kvalitetu moga života.“

Budući da je 40% korisnika usluga Zaklade potrebna palijativna skrb, u sklopu projekta zaposlene žene brinu se i za takve korisnike. Za neke od korisnika, pomoć koju dobivaju od zaposlenih žena potrebna im je i da zadovoljne neke osnovne egzistencijalne potrebe. Za gospodina Bogomila Kolouha³¹, život bez pomoći bio bi nemoguć: „Donedavno sam jeo samo juhu. Skoro mjesec i po' dana samo juhu. [...] Ja sam mislio, gotovo je sve. Nisam ja mogo nikuda. Sad ima, pa jedno osam dana da sam počeo jest.“ Ovisnost o pomoći drugih do te mjere posebno ističe važnost produžetka trajanja ovakvog projekta.

Osim toga, u filmu se posebna pozornost posvećuje i osjećaju povjerenja kojeg korisnici imaju u žene koje im pomažu. U skladu s tim, gospođa Marija Volak³² ističe: „Treba imat povjerenje u osobu. I sad, ovaj ako bi mi moja žena otišla, Maca, pa na godišnji, ne...ona mora isto imat svoj godišnji odmor...ne bi ja nikog [drugog] uzela. [...] Vjerujem samo Maci.“ Nadalje, optimizam i dinamika koju zaposlene žene svakodnevno unose u kuće svojih korisnika također su iznimno bitni. Za gospodina Stjepana Matijaševića³³, vedrina koju sa sobom donosi žena koja mu pomaže, neprocenjiva je: „To je...kako se kaže, lutrija. Kao da sam dobio na lutriji u ove svoje stare dane. [...] Nasmijemo se, našalimo se.“ Nezadovoljstvo koje proizlazi iz nemogućnosti obavljanja poslova koje su prije mogli obavljati, uz pomoć žena koje ih posjećuju nestaje kod korisnika. Stoga su održavanje optimistične i ugodne radne atmosfere, kao i poboljšavanje svakodnevice korisnika dodatni ciljevi žena zaposlenih u projektu. Sličnu je praksu opisala i šesta kazivačica u svom intervjuu:

„Mislim kod nekih ljudi možda te neke stvari i rastuže ili šta ja znam, a od nekih ljudi opet...odeš ono i sretan i zadovoljan kuć'. Sve zavisi od njih. Kako su oni u elementu. A ako su malo u bedu, onda gledam na neku zafrkanciju, da ih malo podignem i...ne pričam o smrti, ne pričamo [smijeh]...ne, toga ne. O bolesti ne, to nećemo, ajmo na zafrkanciju i to je to. Ako ćemo

³¹ Gospodin Kolouh u trenutku snimanja filma imao je 77 godina, a redovito mu pomaže Ivanka Ranac.

³² Gospođa Volak u trenutku snimanja filma imala je 93 godine, a redovito joj pomaže Marica Vukošić.

³³ Gospodin Matijašević u trenutku snimanja filma imao je 78 godina, a redovito mu pomaže Ivanka Ranac.

sad pričati o sprovodima i ko je umro, ko je ovo...padnu mi u bed onda i šta ću s njima [smijeh].“
(Kazivačica Đ. K., 51 godina)

Sljedeći zanimljiv aspekt prikazan u filmu odnosi se na ulogu upotrebe rodbinskih naziva u međusobnom oslovljavanju žena zaposlenih u projektu i njihovih korisnika. Prema Rubić i Petrak, rodbinski naziv „u sebi može imati načelnu funkciju uzajamnog poštivanja i bliskosti“, a takva je komunikacija intenzivnija u odnosima koji se temelje na načelu uzajamne pomoći“ (234:2010). Budući da zaposlene žene provode toliko vremena pružajući pomoć svojim korisnicima i brinući se za njih, nije neuobičajeno uočiti produbljivanje njihovih odnosa, te povećanje bliskosti među njima. Do istog se zaključka može doći i promatranjem odnosa zaposlenih žena sa svojim korisnicima u filmu. Za gospođu Kukor, žena koja joj redovito pomaže postala je poput člana njene obitelji: „Ustvari Rada je moje treće dijete. Koliko ona meni sad znači u životu.“ Sličnu situaciju opisuje i Marica Vukošić, kada opisuje svoj odnos sa korisnicom za koju se redovito brine: „Povezali smo [se]...kao da mi je baka rođena.“ S obzirom na odnos između zaposlenih žena i njihovih korisnika prikazan u filmu, moguće je zaključiti da uzajamna redovita pomoć ove vrste svakako utječe i na produbljivanje osjećaja bliskosti između njih.

Na kraju filma, Biserka Stojić ukazuje na važnost i uspješnost projekta:

„Ciljevi se ostvaruju. Mislim da smo pomogli ne samo korisnicima koji dobivaju uslugu, nego i ženama koje su dugotrajno nezaposlene i koje su upravo ovo što smo spomenuli, u...u nepovoljnom položaju. To su žene koje su isto tako našle svoju svrhu i vidimo i mi promjenu na njima, vidimo promjenu na korisnicima i vidimo promjenu u samoj našoj lokalnoj sredini, jel vidimo da se usluga prepoznaje, da se za nju čuje, da je kvalitetna, [...] da nismo imali prigovora da loše radimo i da ono što smo zacrtali postignemo svojim radom.“

Prema iskazu gospođe Stojić, jasno je koliko je ovakav projekt potreban u jednoj manjoj zajednici sa većinskim starim stanovništvom i visokim postotkom nezaposlenosti, ali i da je vrlo dobro prihvaćen. Sličnog je mišljenja i voditeljica projekta, koja je u svom intervjuu opisala dan kada je ovaj film prikazan u gradskoj vijećnici:

„ [...] gradonačelnik nam je potpisao partnerstvo na projektu i to odmah. Ne znam koliko je bio svjestan, ovaj...šta će se tu dogoditi u tom projektu, ali smo vidjeli sad kad smo u svibnju pokazali taj film u gradskoj vijećnici, onda se stvarno posebno zahvalio svakoj od nas

[...] i bili su jako dirnuti tim filmom, ovaj...zahvalio se svim ženama, svakoj za te usluge koje pružaju.“ (Kazivačica S. F., 49 godina)

Sve veći broj prijava za rad u sklopu projekta, koje i dalje pristižu Zakladi, ali i sve veći broj starijih osoba kojima je također potrebna pomoć, a nisu saznali za projekt na vrijeme da se prijave na njega, ukazuju na sve veću potrebu za održavanjem ovakvih projekata u Kutini, te za povećanjem broja mogućih sudionika u budućnosti.

8. Socijalni kapital i projekt „Žene su snaga zajednice“

U članku „Socijalni kapital u crkvenom volonterstvu“, Anne Brigitta Yeung bavi se ulogom socijalnog kapitala u društvu³⁴ s obzirom na crkveni kontekst i iskustva na pojedinačnoj razini. Oslanjajući se na teorijske postavke ponuđene u navedenom članku, kao i ulogu volonterstva u radu Zaklade Sandra Stojić, te prirodu posla kojeg obavljaju 20 zaposlenih žena, u ovom se poglavlju posebna pozornost pridaje ulozi socijalnog kapitala u provođenju ovog projekta.

Kako bi istaknula korelaciju između socijalnog kapitala i crkvenog volonterstva, Yeung stvara konceptualni model socijalnog kapitala pomoću deset glavnih kategorija koje obuhvaćaju društvene veze, društvene emocije, razmjenu informacija, davanje, primanje, zajedničko djelovanje, eksterne norme i vrijednosti, interne norme i vrijednosti, povjerenje u ljude i povjerenje u institucije. Prateći pojavljivanje, učestalost i izraženost tih kategorija u svom istraživanju, autorica ističe tri glavne cjeline koje upućuju na povezanost socijalnog kapitala i crkvenog volonterstva. Prema Young, „teorije socijalnog kapitala temelje se na tri glavne komponente: socijalnim mrežama, normama i povjerenju“ (2005:217). Prva komponenta odnosi se na održavanje socijalnog kapitala društvenim uzajamnim djelovanjem, reciprocitetom i suradnjom, a obuhvaća prvih šest glavnih kategorija. Za autoricu su upravo društvene mreže osnovni element socijalnog kapitala (ibid. 218). Sljedeća komponenta odnosi se na eksterne i interne norme i vrijednosti koje upravljaju ponašanjem volontera. U svom istraživanju autorica ističe da je ta komponenta od najmanje važnosti u korelaciji crkvenog volonterstva i socijalnog kapitala (ibid. 226). Posljednja komponenta obuhvaća zadnje dvije kategorije, a odnosi se na ulogu povjerenja u održavanju socijalnog kapitala. Prema Yeung, komponenta „povjerenja možda je najsloženiji element socijalnog kapitala“ (ibid. 218). Za autoricu, „Volonterstvo je arena koja (barem u teoriji) omogućuje postojanje i održavanje svih

³⁴ Za Yeung, socijalni kapital društva jest „obilježje društva koje održavaju pojedinci (uzajamnim djelovanjem).“ (219:2005)

elemenata socijalnog kapitala“ (ibid. 261). Budući da je crkveno volonterstvo najrašireniji i najpoznatiji oblik volontiranja u svijetu, autorica u svom radu izdvaja Crkve kao institucije koje imaju dvostruku ulogu u održavanju socijalnog kapitala. Kao prvo,

„one djeluju kao mentalni, ali i stvarni referentni okvir, koji održava norme i vrijednosti. [...] Drugo, ne samo da Crkve održavaju apstraktne ideale, nego isto tako nude konkretna mjesta za zajedničke aktivnosti. Nude mogućnosti za konkretnu suradnju, kao i za društvene mreže, a za one koji žude za tim i mjesta na kojima mogu upoznati ljude sličnih nazora.“ (ibid. 230)

S obzirom na to, te analizom tri glavne komponente, u svom radu autorica dokazuje da je kapacitet Crkve kao institucije za usmjeravanje i regulaciju rada volontera od iznimne važnosti.

Oslanjajući se na tri glavne komponente i deset kategorija uspostavljenih u članku, moguće je povezati održavanje socijalnog kapitala i sa radom Zaklade „Sandra Stojić“. Naime, volonterstvo je oduvijek bilo ključan aspekt rada Zaklade koja se od svog osnivanja bavi humanitarnim radom, te također regulira, organizira, promovira i potiče širenje filantropije. Naime, u ovom je istraživanju svaki intervju također sadržavao neizravne i izravne reference na sve tri glavne komponente ključne za dokazivanje korelacije volonterstva i socijalnog kapitala koje i autorica ističe u svom radu. Baš kao i u crkvenom volonterstvu, u svojim intervjuima kazivačice ističu važnu ulogu uspostavljanja kvalitetnih društvenih veza sa svojim korisnicima:

„Ah, pa na početku je sve bilo, pa normalno upoznavanje, skeptični smo bili, nismo znali da li će nas ti ljudi prihvatiti opće, jel normalno kad dođete kod nekoga u kuću, vi ste stranac. Međutim, nakon, sad devet mjeseci, mi smo njihovi članovi porodice ili njihovi, kao njihova djeca i jako lijepo su nas prihvatili i meni je, sa mojim korisnicima, prelijepo.“ (Kazivačica S. K., 42 godine)

U skladu s tim, sve su kazivačice također istaknule nematerijalnu korist koju imaju zahvaljujući radu sa svojim korisnicima, kao i simboličku vrijednost zajedničkog djelovanja s njima:

„Znači svaki dan je nešto novo, svaki dan se nešto nauči i ja od tih korisnika naučim puno. Ja sam naučila raditi recimo likvance...možda niste ni čuli za to, ali znači ne samo da ja njima pomognem, i oni mene nauče svašta. „ (Kazivačica G. K., 55 godina)

„Oni imaju puno više iskustva, puno toga i naučiš od njih bez obzira što sam starija ne znam, ali uvijek više ljudi više zna. Od nekog naučiš ovo na ovakav način pa probaš i vidiš nije loše. Puno toga i oni od nas nauče. Nešto mi znamo što oni nisu znali, tako da jednostavno udružimo snage i...i oni su sretni što nešto u tim godinama nauče, i mi.“ (Kazivačica LJ. K., 54 godine)

Kod svih je kazivačica izražena simbolička motivacija za rad na projektu, odnosno unutarnje vrijednosti koje ih potiču na rad:

„A mislim ovo je baš super posao. Znači da osjećaš nekakvu korist, kad nekome pomogneš. Kad nekome ideš kuć pa ti ta žena kaže hvala Vam Ono što ste mi to napravili. Mislim, ono, naježiš se nekad.“ (Kazivačica M. H., 54 godine)

U odgovorima kazivačica također se primjećuje važna uloga povjerenja u obavljanju svakodnevnog posla:

„Neko ti dođe u kuću i onda ga ostavi samog. Ispočetka jednostavno, oni su neki sjeli tu dok ti nešto radiš, odeš u drugu sobu, odu za tobom...tako da jednostavno to postepeno stječeš. Ono, i to povjerenje...dok sad oni tebe ostave ono, ti radi [...] svaka osobe bez obzira, kad ti dođe stranac u kuću da to...isto ti treba vremena da to stekneš nekakvo povjerenje. Dal je to prijateljica, bez obzira, mlađi il stari, a naročito oni pogotovo koji imaju životno iskustvo...prema tome i lošeg, a najčešće više lošeg i...i treba im malo više vremena da steknu i povjerenje.“ (Kazivačica LJ. K., 54 godine)

„, A koga sam god prijavila, taj je reko – ako ćeš ti dolaziti, ja oću (smijeh). Ako ćeš ti dolaziti ja oću, veli. Pristat kao na to, jel. Ljudi su...ti stari ljudi su više u nekom strahu. Ko zna ko će im doć, hoće ih pokrast, hoće im šta napraviti...i onda, mene poznaju i...a sad je već drugačije.“ (Kazivačica A. LJ., 59 godina)

S obzirom na prisutnost sve tri glavne komponente u radu Zaklade, koje i Yeung uočava u svom istraživanju, moguće je zaključiti da u ovom slučaju Zaklada igra ulogu institucije koja regulira i potiče rad volontera, te održava socijalni kapital. Ipak, pokretanjem projekta „Žene su snaga zajednice“, volonterstvo poprima novi oblik. U svom istraživanju, Yeung skreće pozornost na problem susreta socijalnog kapitala s gospodarskim rastom u zapadnim društvima: „Jedan od ključnih elemenata kritike koncepta socijalnog kapitala tiče se pretjerano ekonomske prirode rasprave o socijalnom kapitalu“ (2005:231). Na primjeru Zaklade i ovog projekta, moguće je istražiti takav hibridni oblik volonterstva koji kombinira unutarnju

motivaciju i društvene vrijednosti, te ekonomsku isplativost obavljanja takvih poslova. U svom intervjuu, jedna kazivačica skrenula je pozornost upravo na to pitanje:

„Imala sam još, što kažu još imaš ono i plaćeno, a i malo više vremena za druge. Stvarno, baš imaš vremena...znaš da si ti tu zaposlena i ti sad imaš vremena s njom sjesti i pričat. Ono je bilo kad si, idem, idem pa odmah moram ići ili čeka me nešto što nisam...dok sam kao volonter znala otići. To je već ono, idem, idem kući dalje jer me čeka to i to, ali kad sam u projektu i kad sam počela radit, to znači da je to vrijeme za to.“ (Kazivačica A. LJ., 59 godina)

Prema odgovoru kazivačice vidljivo je da je kombinacija socijalnog kapitala sa određenim ekonomskim praksama moguća, a u nekim slučajevima i poželjna. S obzirom na to da nezaposlene žene s jedne strane moraju zadovoljiti svoje osnovne materijalne potrebe, a s druge strane također osjećaju unutarnju potrebu za volontiranjem te produbljivanjem društvenih odnosa sa članovima iste lokalne zajednice, ovakav projekt djeluje kao idealna prilika za ispunjavanje obje potrebe. Ipak, zbog svoje je kompleksnosti ovakav oblik održavanja socijalnog kapitala pitanje koje zahtjeva detaljnije, zasebno istraživanje.

9. Međugeneracijska uzajamna pomoć i žene na tržištu rada

Kao i u većini Europskih zemalja, u Hrvatskoj je sve veći broj starog stanovništva. Iako starije osobe žive sve dulje, demografski pomak prema većinskom starom stanovništvu u Europi sukladan je i sve većoj potrebi za zbrinjavanjem takvog stanovništva. Prema sociologinji Sonji Podgorelec i stručnjakinji za demogeografiju Sanji Klempić, „Starenje i depopulacija temeljni su demografski procesi koji obilježavaju razvoj stanovništva Hrvatske. [...] U ukupnome stanovništvu Republike Hrvatske 2001. godine dobna skupina 65 i stariji imala je 693.540 stanovnika i činila 15,7% ukupnoga stanovništva.“ (112:2007) U ovom poglavlju razmatra se odnos broja nezaposlenih s porastom broja starog stanovništva u manjim zajednicama.

U članku „Normalno da će on pomoć: obiteljski život i međugeneracijska uzajamna pomoć u lovinačkom kraju“, Rubić i Petrak istražuju važnost pružanja međugeneracijske uzajamne pomoći u obiteljskim i društvenim odnosima. Osim sve većeg broja starijeg stanovništva, autorice ističu opću prisutnost sve veće predodžbe o izostanku brige mladih za starije, dok stariji sve duže ostaju pružatelji financijske pomoći mladima (2010:231). Izostanak brige mladih za starije najčešće se u današnje vrijeme pripisuje geografskoj udaljenosti mladih od njihovih starijih članova obitelji ili ekonomskoj nestabilnosti i nesigurnosti mladih. Uloga

države u zbrinjavanju starijeg stanovništva relativno je mala, dok je i trend iseljavanja mladog stanovništva sve više u porastu, stoga Podgorelec i Klempić ističu da su i „migracije u ruralnome prostoru, točnije višegodišnje iseljavanje uglavnom mladih ljudi, utjecale na kvalitetu neformalne skrbi o starome stanovništvu“ (2007:112)³⁵. Zbog nemogućnosti oslanjanja na unutar obiteljsku pomoć mladih, starije se osobe sve češće okreću susjedima ili institucijama za pomoć u svakodnevnom životu. Istu praksu uočavaju i Rubić i Petrak, koje ističu da se neformalna pomoć³⁶ „u novije vrijeme umnogome preklapa i nadopunjuje s drugim vidovima uzajamne pomoći – stručne i međususjedske, pa je i u tom smislu dinamična i redefinirana“ (2010:233). Oni koji to mogu, okreću se svojim susjedima za pomoć u svakodnevnom životu, pa u svrhu jačanja socijalnog kapitala također i njeguju svoje međususjedske odnose. Na sličan je način jedna kazivačica pomagala svojim starijim susjedima i prije uključivanja u projekt:

„Susjedu imam preko isto koja je sama, 71 godinu i sin joj je u Zagrebu. Živi sa svojom obitelji. Kad god joj je nešto trebalo uvijek, ja sam joj rekla ja sam ti tu za šta treba...ako ti treba nešto dovesti, odvesti, pomoć...“ (Kazivačica Đ. K., 51 godina)

Na taj se način pojedinci povezuju u manjim zajednicama, iako niti takvo ponašanje ne predstavlja općenito pravilo.

Ipak, nekima je potrebna redovitija i veća pomoć od one koju im je mogu pružiti susjedi. Ista je situacija prisutna i na području grada Kutine. Upravo zato, u svom intervjuu, voditeljica projekta „Žene su snaga zajednice“ istaknula je veliku potrebu za formiranjem nekog oblika stalne potpore za starije osobe u lokalnoj zajednici: „vidjeli smo sad kroz ovo da je potreba u stvari ogromna i nama još uvijek se ljudi javljaju“ (Kazivačica S. F., 49 godina). Pogotovo u manjim sredinama, gdje mladi rjeđe ostaju živjeti blizu svojih starijih članova obitelji, veći je broj starijih osoba koje se nemaju kome obratiti za pomoć u svakodnevnom životu. Takvim osobama nije potrebna samo fizička, već i neformalna pomoć. Prema Rubić i Petrak,

„Još jedan vid novije neposredne 'dobrosusjedske' pomoći je i organizirana skrb o starijim osobama na području Općine, koju pružaju stručne osobe i volonteri u dnevnoj dostavi hrane, pomoći u kući, povremenim terenskim zdravstvenim

³⁵ Ista je tvrdnja prisutna u radu Rubić i Petrak (255:2010).

³⁶ Prema Podgorelec i Klempić, „Neformalni oblici skrbi o starim ljudima sastoje se od pružanja emocionalne potpore, potpore putem davanja informacija te praktične potpore koja se sastoji od pružanja njege i materijalne skrbi. [...] Pružanje njege moguće je isključivo na osobnoj razini, osobnim kontaktom unutar lokalne zajednice“ (115:2007).

pregledima (mjerenje tlaka) i/ili u donošenju toplog obroka [...] Mnogi stariji, koji su korisnici tih 'usluga', u njima vide samorazumljivu alternativu unutarobiteljskoj pomoći, uslijed fizičke odsutnosti svojih mlađih koji danas žive izvan lovinačkog kraja“ (2010:254).

Na sličan je način koncipiran i projekt „Žene su snaga zajednice“ u Kutini, u svrhu ublažavanja problema zbrinjavanja starijih osoba koje si ne mogu priuštiti adekvatnu svakodnevnu pomoć. U skladu s tim, i ovaj projekt zbrinjava starije osobe, te im na taj način omogućava da što dulje ostanu u svojim domovima, odgode preuranjenu institucionalizaciju i podignu svoj standard života. Na isti je cilj ukazala i voditeljica projekta:

„Upravo je cilj da oni ostanu kod svoje kuće koliko god mogu ostati. [...] Oni idu iz svojih kuća samo kad moraju i najčešće evo, imali smo takvih slučajeva da su pali, da su nešto slomili pa ih je obitelj morala...završili su u bolnici i sad treba ići kući. E, ne mogu više živjeti sami, pa ih se smjeste u dom...ustvari svi ti kod kojih se tako dogodilo su umrli. Jako, jako brzo. Nažalost, jako brzo. Jednostavno prestanu se onda i boriti. Odustanu, onda žaluju...ne žele nikuda a nemaju drugog izlaza.“ (Kazivačica S. F., 49 godina)

Još jedan zanimljiv aspekt odnosa između nezaposlenih žena koje su se uključile u ovaj projekt i starijih osoba kojima je potrebna svakodnevna pomoć upravo je to da se i inače većinom očekuje od žena da se brinu za starije osobe u svojoj blizini (Podgorelec i Klempić, 2007:112). Budući da žene iznad 50 godina čine većinski dio nezaposlenih u Hrvatskoj i pripadaju posebno teško zapošljivoj skupini, nije neuobičajeno da najčešće i prihvaćaju teže fizičke poslove na kojima zarađuju minimalne iznose. Nadalje, Galić ističe da se upravo žene najčešće i svrstava u zanimanja koja su povezana sa skrbi za starije ili djecu, a zahtijevaju poveću dozu empatije (2011:42). Stoga nije neuobičajeno naići na poslove koji zahtijevaju velike količine strpljenja i fizičkog rada, a ciljano zapošljavaju žene.

Kod velikog broja žena također je izražen faktor požrtvovnosti, koji je još jedan razlog zašto su upravo žene te koje najčešće vode brigu o svojim starijima i djeci. Za Rubić,

„Osim nesebične želje da pruže pomoć, odnosno da prigodom susreta s djecom uruče kakav poklon, dobri odnosi i redoviti kontakti s djecom su i vid dugoročnog 'ulaganja' jer se time jačaju obiteljske veze i izgrađuje se vlastiti socijalni kapital“ (2017:183).

U tom se smislu sav trud koji ulažu u izgradnju kvalitetnih društvenih odnosa ženama vraća u vidu nematerijalne koristi. Ipak, brigom i za starije i mlađe generacije, žene se nalaze u nezavidnom položaju. Prema Podgorelec i Klempić,

„Nerijetko se javlja sindrom stisak životnog ciklusa. Riječ je situaciji kada se dijete u srednjoj zrelosti, i to češće kćeri, nađe u položaju tzv. Sendvič-generacije, u zamci između istodobne skrbi o boležljivu starom roditelju i adolescentu ili mlađem odraslom djetetu u svojoj obitelji. Dakle, riječ je o ljudima koji prema navršenim godinama već pripadaju kategoriji starijih, nerijetko su već bake ili djedovi, a usporedno se skrbe o jako starim roditeljima i odrasloj djeci. [...] Problem se posebice produbljuje ako se zna da se obitelj u mnogim zemljama, kojima pripada i Hrvatska, nalazi pod značajnim ekonomskim pritiskom, primjerice zbog nezaposlenosti svojih članova, što nužno ograničava materijalnu mogućnost obitelji za plaćanjem usluga potrebne njege starijim članovima, a nerijetko od roditeljskih prihoda žive i odrasla nezaposlena djeca“ (2007:124-125).

Upravo su ti elementi bitni i za provođenje ovog projekta u Kutini. Za sve je starije osobe koje su se prijavile na projekt uvjet bio da si sami ne mogu priuštiti odgovarajuću skrb, pa im je zbog toga ona dodijeljena u sklopu projekta. Nadalje, žene zaposlene zahvaljujući projektu prihvaćaju obavljati posao koji podrazumijeva njegu i održavanje socijalnog kapitala, a tome i same pridaju veliku važnost. Također obavljaju posao koji od njih zahtjeva velike količine razumijevanja i empatije za druge, a istovremeno primaju minimalnu plaću za obavljen posao. U skladu s tim može se zaključiti da, bez obzira na rad za malo novca, zaposlene žene svejedno i materijalno i nematerijalno potpomažu starijim i mlađim članovima svoje obitelji, pritom ne vodeći brigu o vlastitim potrebama. Svih 20 žena također su starije od 50 godina i samim tim u iznimno nezgodnom položaju u odnosu na tržište rada. Naime, u takvom im položaju odlazak u mirovina još uvijek nije opcija, a prisiljene su brinuti za druge na način na koji svjesne da se možda nitko neće brinuti za njih kada im to bude potrebno. Sličan je stav izrazila i jedna kazivačica: „A pogotovo, ali, pomoć prvenstveno tim starim ljudima. I oni su tak zahvalni, stvarno. Šta je, je ne znam jel ćemo mi to doživjet da meni neko tak danas – sutra pomaže“ (Kazivačica M. H., 54 godine). U tom smislu ne postoji samo briga o pronalaženju budućeg zaposlenja, već i strah od ne postojanja odgovarajuće institucionalizirane potpore koja će biti potrebna i ovim zaposlenim ženama pod stare dane. Naime, sve su kazivačice upravo zbog prirode posla kojeg obavljaju također i svjesne koliko je trajan i stabilan sustav potpore za starije potreban na području grada Kutine.

10. Dugotrajna nezaposlenost i nedostaci hrvatskog formalnog tržišta rada

U ovom poglavlju razmatraju se dva aspekta dugotrajnog nezaposlenja: posljedice duljeg perioda nezaposlenosti za psihofizičko zdravlje nezaposlenih osoba te zakone, kao i različite prakse koje otežavaju rješavanje pitanja nezaposlenosti. Pritom je posebna pozornost posvećena položaju žena i starijih osoba na tržištu rada. Svrha analize ova dva aspekta isticanje je važnosti projekata poput „Žene su snaga zajednice“ za rješavanje ili ublažavanje pitanja nezaposlenosti u manjim zajednicama.

Osim što pripadaju iznimno teško zapošljivoj skupini, osobe starije od 50 godina posebno su ranjive na posljedice dugotrajnog nezaposlenja. U istraživanju Bjelajac i sur., nezaposlenost u Hrvatskoj smatra se uzrokom nelagode, depresije, paničnih epizoda i ostalih psihosomatskih simptoma povezanih sa niskim samopouzdanjem³⁷ (2019:109). Na sličan problem u svom radu ukazuje i Bejaković, jer

„Nezaposlene osobe, pogotovo ako su korisnici socijalne skrbi, imaju znatno nižu razinu psihološke stabilnosti, tako da su često podložni depresiji i nezadovoljstvu pa čak i samoozljeđivanju i samoubojstvu. Dugotrajna nezaposlenost kada osoba traži posao dulje od godinu dana naročito je opasna za zdravlje. Ona uništava osobne mogućnosti i sposobnosti, ne samo materijalne, već i socijalne i mentalne. Ujedno, učinci nezaposlenosti na zdravlje akumuliraju se tijekom vremena. Bez sumnje, dugotrajna nezaposlenost u većoj ili manjih mjeri utječe na socijalnu isključenost pojedinca.“ (2019:37)

S obzirom na to, uloga projekta u zapošljavanju i osnaživanju pripadnica ove posebno rizične skupine na tržištu rada iznimno je važna. Jedan od glavnih ciljeva projekta upravo je osamostaljivanje i podizanje samopouzdanja žena koje su dulje vrijeme izložene ovakvim štetnim posljedicama nezaposlenosti. Kao što je ranije prikazano, sudjelovanjem u ovom projektu, zaposlene žene pronalaze novu ulogu u društvu kojem pripadaju, te se financijski osamostaljuju i razvijaju svoje socijalne vještine. Uz to se i povezuju sa drugim osobama s kojima dijele određene interese i iskustva, što dovodi do jačanja međuljudskih odnosa u njihovoj manjoj lokalnoj zajednici i suzbijanju nekih od negativnih učinaka nezaposlenosti.

Nadalje, problem nezaposlenosti već je dulje vrijeme prisutan na hrvatskom tržištu rada. Ipak, tek se relativno nedavno veća pozornost počela posvećivati pronalaženju uzroka

³⁷ Vlastiti prijevod. Izvorni citat: „50-year-olds and over had significantly more symptoms of distress, depression, anxiety, and psychosomatic symptoms, and rated their well-being and self-esteem lower than other age groups. Moreover, it showed that unemployment not only correlated with distress but actually caused it.“

nezaposlenosti i aktivnom angažmanu različitih ustanova u svrhu pronalaženja rješenja. Prema teologinji i sociologinji Dubravki Petrović Štefanac,

„Odluke koje navode na suočavanje s problemom nezaposlenosti u vidu pokušaja njegova rješavanja ili svojevrsne tromosti i sporosti uključuju odluke svih odgovornih – od države, političkih subjekata i sindikata, nadležnih znanstvenih grana, do poslodavca i samog radnika – koje su prožete istinom, dijalogom i međusobnim uvažavanjem.“ (320:2012)

Tek otkrivanjem glavnih problema i uzroka nezaposlenosti, te pružanjem odgovarajuće potpore nezaposlenima moguće je započeti s ciljanim potpomaganjem najugroženijim skupinama.

Zbog rastućeg broja dugotrajno nezaposlenih osoba na tržištu rada, u posljednje se vrijeme sve veća pozornost posvećuje zapošljavanju upravo te skupine. Prema Bejaković,

„S prilično se velikom sigurnošću može procijeniti da su dugotrajno nezaposleni u Hrvatskoj kao i u drugim europskim zemljama izloženi opasnosti od obeshrabrivanja – ne vjeruju da će ikada naći posao pa se naizgled povlače iz aktivnosti i ne prijavljuju više zavodima za zapošljavanje.“ (40:2019)

Iz tog se razloga stavlja sve veći naglasak na zapošljavanje takvih skupina, a provode se i razne aktivne mjere zapošljavanja poput Sufinanciranja zapošljavanja osoba iznad 50 godina života³⁸ ili provođenje javnih radova³⁹. U svom radu Rančić i Durbić ističu problem sve češćeg zapošljavanja na određeno vrijeme – zbog velikog broja nezaposlenih, a i sklapanja sve više ugovora na određeno radno vrijeme, prakse zapošljavanja na tržištu rada ukazuju na pad vrijednosti radnika i njihovu laku zamjenjivost na određenom radnom mjestu (2012:307). Iz toga slijedi i pad njihovih standarda, te radnici tada prihvaćaju i rad za minimalnu plaću kako bi si osigurali vlastitu egzistenciju.

Unatoč tome što Hrvatska sve više surađuje sa EU, te osmišlja i provodi vlastite mjere za poticanje zapošljavanja po uzoru na programe EU, svi naponi koji su do sada uloženi u rješavanje pitanja nezaposlenosti nisu se pokazali pretjerano učinkovitim. Prema Rančić i Durbić,

³⁸ Prema Bejaković, cilj takvog sufinanciranja je zapošljavanje osoba „iznad 50 godina starosti, uz uvjet prijave u evidenciju nezaposlenih najmanje 6 mjeseci“ (40:2019).

³⁹ Prema Bejaković, cilj javnih radova je „da se društveno korisnim radom afirmira socijalna uključenost i ublaže socijalne posljedice nezaposlenosti [...] U programe javnih radova uključene su dugotrajno nezaposlene starije osobe (žene iznad 45 i muškarci iznad 50 godina)“ (40:2019).

„Hrvatska još nije dovoljno učinkovita u realizaciji projekata koje financira EU i povlačenju sredstava iz fondova. S obzirom da su sredstva bespovratna, to je veliki gubitak i propuštena prilika. Bitno je poboljšati realizaciju u čemu ključnu ulogu igra i funkcionalnija javna uprava te dobra koordinacija između jedinica lokalne i regionalne samouprave i središnje vlasti.“ (2012:52)

U skladu s tim, još jedan problem tržišta rada u Hrvatskoj vidljiv je u izostanku stalne evaluacije odozdo prema gore, koja bi redovito provjeravala učinkovitost određenih mjera zapošljavanja. Povrh toga, iznimno spora i komplicirana administrativna obrada podataka dodatno usporava provođenje mjera zapošljavanja. Prema Rančić i Durbić,

„Velike prepreke razvoju poduzetništva jesu komplicirani administrativni postupci kroz koje se prolazi pri osnivanju i poslovanju poduzeća, nedostatak finansijskih sredstava za pokretanje poduzeća, nedovoljna informiranost potencijalnih poduzetnika o tome kako uopće osnovati poduzeće.“ (2012:48)

Slične je probleme u svom intervjuu istaknula i voditeljica projekta „Žene su snaga zajednice“. Kao jedan od nedostataka rada na projektu, kazivačica je istaknula pre sporu i pre kompliciranu administrativnu obradu podataka:

„A da pod nedostatke ovog projekta spada možda nekakva sporost te obrade, obrade naših zahtjeva koje mi podnosimo. [...] Kad bi oni to brže, kada bi znači projektno tijelo to obrađivalo tako u stvari kako je to predviđeno, onda bi čovjek znao i mogao bi lakše ispraviti. I vi kroz to znači možete nešto i ugroziti.“ (Kazivačica S. F., 49 godina)

Takve prakse ne samo da otežavaju prijavu na bilo kakve poticajne programe, već i ograničavaju optimalno iskorištavanje sredstava ponuđenih u takvim programima.

11. Zaključak

Da bi se priključila u EU program „Zaželi“, Zaklada Sandra Stojić osmislila je vlastiti projekt „Žene su snaga zajednice“. Projekt trenutno zapošljava 23 žene, od kojih se njih 20 brine za 100 korisnika na području grada Kutine. Analizom odnosa zaposlenih žena s voditeljicama projekta, kao i njihovog odnosa sa ljudima kojima pomažu, uočena je povezanost između važnosti osobnog pristupa na radnom mjestu i zadovoljstva zaposlenih žena s poslom koji obavljaju. Za zaposlene je žene jednako bitna nematerijalna, koliko i materijalna korist koju dobivaju svojim radom. Pritom je održavanje bliskih i kvalitetnih odnosa i sa voditeljicama

projekta i sa krajnjim korisnicima kojima pomažu od velike važnosti za zaposlene žene. Svim je kazivačicama projekt ispunio početna očekivanja. Kazivačice koje su se upisale u satove dodatne naobrazbe, te različite tečajeve vjeruju da će im sudjelovanje u projektu povećati mogućnost daljnjeg zaposlenja. Ipak, zbog velikog zadovoljstva time kako je projekt koncipiran, poslom kojeg obavljaju, kao i atmosferom na radnom mjestu, nijedna kazivačica ne pokazuje interes za traženjem nekog drugog posla, već se sve nadaju mogućnosti nastavka rada u sklopu projekta. Takav se stav pripisuje i općenitom zadovoljstvu poslom kojeg obavljaju, ali i strahu od budućnosti jer se predodređeno trajanje projekta bliži svome kraju. Sve kazivačice pokazuju veliku dozu empatije za korisnike kojima pomažu, a osim za svoju budućnost, brinu se i za budućnost korisnika kojima pomažu, a kojima će se kvaliteta života drastično smanjiti nakon završetka projekta.

Međuovisnost zaposlenih žena i njihovih korisnika ukazuje na bitnu ulogu socijalnog kapitala u izgradnji njihovog odnosa. Budući da zaposlene žene svoju budućnost isprepleću sa budućnošću svojih korisnika, prisutno je i veliko ulaganje u izgradnju i produbljivanje njihovog odnosa. Zaklada Sandra Stojić pritom igra dvojaku ulogu: s jedne strane zaklada dovodi u kontakt zaposlene žene sa njihovim korisnicima, a s druge regulira njihove susrete i odnose. U tom smislu Zaklada predstavlja instituciju kojoj je uloga održavanje i promoviranje socijalnog kapitala.

Zbog sve većeg iseljavanja mladih i porasta broja starog stanovništva u manjim lokalnim zajednicama, starije se osobe okreću alternativnim oblicima primanja svakodnevne pomoći. Dok je u prošlosti međugeneracijska uzajamna pomoć bila rezervirana za užu obitelj, danas se starije osobe okreću vanjskoj pomoći. Dobrosusjedska pomoć kombinira se sa pomoći koju osiguravaju različite institucije, a na taj se način i dodatno povezuju lokalne zajednice u kojima se takvi oblici pomoći provode. Još je jedan bitan faktor to da su žene najčešće te od kojih se očekuje pružanje brige i pomoći kako starijim, tako i mlađim generacijama. Zbog takvih se praksi žene često nalaze u iznimno nepovoljnom položaju gdje se od njih očekuje zanemarivanje vlastitih potreba, te pružanje onakve potpore drugima, kakvu same možda neće imati kada im to bude potrebno.

Na razini manje lokalne zajednice, projekt je uspio smanjiti broj dugoročno nezaposlenih žena, no i dalje je prisutan velik broj nezaposlenih na području grada Kutine. Dosadašnje mjere smanjenja nezaposlenosti nisu se pokazale dovoljno učinkovitim, a dodatno ih usporavaju različiti administrativni nedostaci. S obzirom na to, rješavanje problema spore

obrade podataka i smanjenje administrativne kompleksnosti koja otežava prijavu nezaposlenih i mladih poduzetnika na različite natječaje, te ciljano poticanje zapošljavanja određenih ugroženih skupina na tržištu rada uvelike bi doprinjela rješavanju problema nezaposlenosti u Hrvatskoj. Štoviše, uvođenje provjera odozdo prema gore doprinjela bi identifikaciji i eliminaciji nedostataka određenih mjera za poticanje zapošljavanja, a samim tim i povećala njihovu učinkovitost.

Budući da mjere zapošljavanja koje odgovaraju tržištima rada u drugim zemljama Europe nisu nužno najbolja rješenja i za tržište rada u Hrvatskoj, proučavanjem ovakvih projekata moguće je analizirati doprinose li i do koje mjere programi Europske unije smanjenju nezaposlenosti u Hrvatskoj. Na primjeru rada Zaklade Sandra Stojić, na taj je način omogućeno prepoznavanje i istraživanje dosega nadnacionalnih programa na lokalnoj razini. S obzirom na to da ne postoji praksa redovite evaluacije odozdo prema gore različitih metoda smanjenja nezaposlenosti u Hrvatskoj, ovakvo istraživanje pruža zanimljiv uvid u realizaciju jednog od takvih programa.

13. Literatura

- BABIĆ, Zdenko. "Aktivna politika tržišta rada: europski kontekst i Hrvatska praksa." *Socijalna ekologija* 21, br. 1 (2012): 31-52. <https://hrcak.srce.hr/79120>
- BEJAKOVIĆ, Predrag. "Mjere za ublažavanje dugotrajne nezaposlenosti u Hrvatskoj." *Političke analize* 9, br. 33-34 (2018): 36-43. <https://hrcak.srce.hr/205960>
- BIRGITTA YEUNG, Anne. "Socijalni kapital u crkvenom volonterstvu." *Revija za socijalnu politiku* 12, br. 2 (2005): 215-235. <https://doi.org/10.3935/rsp.v12i2.5>
- FINE, Ben. „The Short History of Social Capital.“ Pluto Press, (2010): 36-59. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt183pdrp.7>.
- GALIĆ, Branka. "Žene i rad u suvremenom društvu – značaj “orodnjenog” rada." *Sociologija i prostor* 49, br. 1(189) (2011): 25-48. <https://doi.org/10.5673/sip.49.1.2>
- KOŠĆEC BJELAJAC, Adrijana, Jasminka Bobić, Jelena Kovačić, Veda Marija Varnai, Jelena Macan i Šime Smolić. "Employment status and other predictors of mental health and cognitive functions in older Croatian workers." *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju* 70, br. 2 (2019): 109-116. <https://doi.org/10.2478/aiht-2019-70-3254>
- LANCEE, Bram. „Immigrant Performance in the Labour Market.“ Amsterdam University Press, (2012): 17-32. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt45kd4j.6>.
- NIKODEM, Krunoslav i Branka Galić. "Percepcija rodnihi jednakosti i šansi pri zapošljavanju u hrvatskom društvu. Pogled nezaposlenih žena." *Revija za socijalnu politiku* 16, br. 3 (2009): 253-270. <https://doi.org/10.3935/rsp.v16i3.855>
- PETROVIĆ ŠTEFANAC, Dubravka. "Socijalno-etički okvir problema nezaposlenosti." *Crkva u svijetu* 47, br. 3 (2012): 299-321. <https://hrcak.srce.hr/89226>
- PODGORELEC, Sonja i Sanja Klempić. "Starenje i neformalna skrb o starim osobama u Hrvatskoj." *Migracijske i etničke teme* 23, br. 1-2 (2007): 111-134. <https://hrcak.srce.hr/14476>
- RANČIĆ, doc.dr.sc., Nenad i Jelena Durbić. "Uzroci nezaposlenosti i utjecaj na smanjenje nezaposlenosti kroz institucionalno-strukturne reforme u Republici Hrvatskoj." *Pravnik* 50., br. 100. (2016): 39-54. <https://hrcak.srce.hr/174760>

RUBIĆ, Tihana i Petra Petrak. "Normalno da će on pomoć: obiteljski život i međugeneracijska uzajamna pomoć u lovinačkom kraju." *Senjski zbornik* 37, br. 1 (2010): 227-259. <https://hrcak.srce.hr/70352>

RUBIĆ, Tihana. 2017. *Nezaposleni u gradu – antropologija rada i neformalne ekonomije*. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo.

SMART, Alan. „Social Capital.“ *Anthropologica* 50, br. 2 (2008): 409-416. <https://www.jstor.org/stable/25605430>.

ŠOŠIĆ, Vedran. „Siromaštvo i politike na tržištu rada u Hrvatskoj.“ *Financijska teorija i praksa*, vol. 29, br. 1, 2005, str. 75 – 94. <https://hrčak.srce.hr/5714>

14. Izvori:

Dokument: *Zakon o uspostavi institucionalnog okvira za provedbu Europskih strukturnih i investicijskih fondova u financijskom razdoblju 2014. – 2020.*; Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_07_78_1834.html. (pristup: 5.9.2019.)

Dokument: *Program razvoja poduzetništva*, Grad Kutina. <http://www.kutina.hr/Investirajte-u-Kutinu/Program-razvoja-poduzetni%C5%A1tva>. (pristup: 5.9.2019.)

„Povijest Petrokemije“. *Petrokemija Kutina*. <https://petrokemija.hr/hr-hr/Povijest>. (pristup: 3.9.2018.)

„Petrokemija najavila velika otpuštanja radnika“. *Poslovni dnevnik*, <http://www.poslovni.hr/domace-kompanije/petrokemija-najavila-velika-otpustanja-radnika-352694>. (pristup: 3.9.2019.)

ŠUNJERGA, Marina. 2018. „Privatizacija Petrokemije spašava kutinski kraj, ali i državu“. *Poslovni dnevnik*, 15. studenog. <http://www.poslovni.hr/hrvatska/privatizacija-petrokemije-spasava-kutinski-kraj-ali-i-drzavu-347039>. (pristup: 3.9.2019.)

„Službena statistika Zavoda za zapošljavanje“. *Mjesečni statistički bilten*, 2019. <http://www.hzz.hr>. (pristup 3.9.2019.)

„Veliko povećanje nezaposlenosti u Kutini“. *Grad Kutina*, <http://www.kutina.hr/Vijesti/Citanje-vijesti/ArticleId/33347/oamid/1491>. (pristup: 4.9.2019.)

„Zaželi – Program zapošljavanja žena financiran iz Europskog socijalnog fonda“. <https://www.mrms.hr/zazeli-program-zaposljavanja-zena-financiran-iz-europskog-socijalnog-fonda/>. (pristup 5.9.2019.)

„Gradsko društvo Crvenog križa Kutina u projektu zapošljavanja žena po programu Zaželi“. *Grad Kutina*, 4. travnja 2019. <http://www.kutina.hr/Vijesti/Citanje-vijesti/ArticleId/32971/oamid/1491>. (pristup: 5.9.2019.)

„Zaklada Sandra Stojić“. <http://www.zaklada-sandra-stojic.hr/>. (pristup: 20.7.2019.)

„Zaklada Sandra Stojić u projektu "Zaželi"“. *Grad Kutina*, 25. svibnja 2018. <http://www.kutina.hr/Vijesti/Citanje-vijesti/ArticleId/32127/oamid/1491>. (pristup: 6.9.2019.)

14. Sažetak

U ovom diplomskom radu razmatraju se lokalni odjeci i iskustva realizacije programa „Zaželi“ na području grada Kutine. Program financira Europska unija, a usmjeren je na smanjivanje nezaposlenosti u manjim zajednicama i općinama u Republici Hrvatskoj. Zaklada „Sandra Stojić“ uključila se u program sa vlastitim projektom pod nazivom „Žene su snaga zajednice“. Ovaj rad istražuje strukturu i provedbu tog projekta, u svrhu predstavljanja, analize i tumačenja odnosa među voditeljicama projekta i žena zaposlenih u okviru spomenutoga projekta. Posebna pozornost posvećena je njihovoj individualnoj percepciji učinkovitosti projekta, odnosno, ispunjava li projekt njihova očekivanja o povećanoj mogućnosti daljnjeg zapošljavanja nakon sudjelovanja u projektu. U radu se koristi istraživačka tehnika polustrukturiranog intervjua te kritičko valoriziranje medijskih napisa i literature. Rad Zaklade predstavljen je u kontekstu teorije socijalnog kapitala i pružanja međugeneracijske uzajamne pomoći. Projekt zapošljava dugotrajno nezaposlene osobe te smanjuje njihovu socijalnu isključenost. Također, sprječava preuranjenu institucionalizaciju starijih osoba i produbljuje međuljudske odnose u lokalnoj zajednici.

Ključne riječi: Zaklada „Sandra Stojić“, program „Zaželi“, nezaposlenost, socijalni kapital, međugeneracijska uzajamna pomoć, žene

15. Summary

The local impressions and experiences with implementing transnational programs and projects for encouraging employment in a smaller community. „Žene su snaga zajednice“ project in Kutina

This thesis examines the local perceptions and experiences of conducting a program called „Zaželi“ in Kutina. The program is funded by the European Union and it is focused on reducing unemployment in smaller communities and districts in the Republic of Croatia. The „Sandra Stojić“ foundation joined the program with a project of its own called „Žene su snaga zajednice“. In this thesis, the structure and implementation of the project are examined in order to present, analyze and interpret the relationship between the project managers and the women who were employed thanks to the project. Special attention is given to the employed women's individual perceptions of the project's efficiency in improving their chances of finding future employment after the project is finished. This research relies on the use of semi-structured interviews and critical examination of various media and literary sources. The efforts of the foundation are examined with respect to the social capital theory and the role of offering intergenerational mutual assistance in smaller communities. The project employs people who suffer from long-term unemployment and reduces their social exclusion. Additionally, it prevents an early institutionalization of the elderly and improves the quality of interpersonal relationships in the local community.

Keywords: „Sandra Stojić“ foundation, „Zaželi“ programme, unemployment, social capital, intergenerational mutual assistance, women